

**Univerzita Pardubice
Fakulta filosofická**

Otázka zla v životě a díle Hannah Arendtové

Bc. Pavla Racková

**Diplomová práce
2012**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Pavla Racková**
Osobní číslo: **H09731**
Studijní program: **N6101 Filozofie**
Studijní obor: **Filozofie**
Název tématu: **Otázka zla v životě a díle Hannah Arendtové**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka rozebere pojetí a koncepty zla v životě a díle Hannah Arendtové. Po uvedení do života a díla, v němž popíše důvody vedoucí Arendtovou k zabývání se zlem a kontexty jejího "myšlení zla", se studentka věnuje podrobné analýze a syntéze děl Hannah Arendtové s tematikou zla. Kromě primární literatury rozebere i dostupnou českou, slovenskou a anglickou literaturu sekundární.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ARENDOVÁ, HANNAH. Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla. Praha: Mladá fronta, 1995. **ARENDOVÁ, HANNAH.** Původ totalitarismu. Praha: Oikoymenh, 1996. **YOUNG-BRUEHLOVÁ, ELISABETH.** Hannah Arendtová. Z lásky k světu 1. díl. Bratislava: Agora, c2004-2005. **YOUNG-BRUEHLOVÁ, ELISABETH.** Hannah Arendtová. Z lásky k světu 2. díl. Bratislava: Agora, c2004-2005. **VILLA, DANA:** The Cambridge Companion to Hannah Arendt. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. **BERNSTEIN, RICHARD:** Radical Evil. A Philosophical Interrogation. Polity Press, 2002.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Tomáš Hejduk, Ph.D.
Katedra filosofie

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2010

Termín odevzdání diplomové práce:

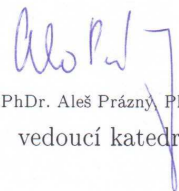
31. března 2012

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Aleš Prázný, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

PROHLÁŠENÍ:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 23. července 2012

Bc. Pavla Racková

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Tomáši Hejdukovi, Ph.D. a PhDr. Aleši Prázdnému, Ph.D. za ochotu a trpělivost, s jakou mi poskytli mnoho cenných rad při psaní této magisterské práce.

Také bych touto cestou chtěla poděkovat rodině a partnerovi za podporu během studia.

ANOTACE:

Diplomová práce se zabývá významnou politickou myslitelkou 20. století – Hannah Arendtovou.

První část práce je zaměřena na zlo, které Hannah Arendtovou potkalo v jejím osobním životě a na to, jak se s nelehkým životním osudem vyrovnávala.

Ve druhé části se zaměřím na její významná díla spojená zejména s nacistickým režimem, pronásledováním Židů a nenávisť vůči nim, zejména na dílo Eichmann v Jeruzalémě.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Hannah Arendtová, Adolf Eichmann, zlo, totalitarismus, antisemitismus

TITLE:

The Question of Evil in The Life And Work of Hannah Arendt

ANNOTATION:

My thesis deals with an important political thinker 20th century - Hannah Arendt.

The first part focuses on the evil that Hannah Arendt had happened in her personal life and how difficult life is with the fate dealt.

In the second part will focus on the major works associated with the Nazi regime in particular, persecution of Jews and hatred of them, especially at work Eichmann in Jerusalem.

KEYWORDS:

Hannah Arendt, Adolf Eichmann, evil, totalitarianism, anti-Semitism

OBSAH

ÚVOD.....	9
1. PRVNÍ ČÁST - ŽIVOT	11
1.1. DĚTSTVÍ.....	11
1.2. VÁLEČNÉ OBDOBÍ.....	15
1.3. EMIGRACE	18
1.4. HEINRICH BLÜCHER	22
1.5. ROKY KONEČNÉHO ŘEŠENÍ.....	26
1.6. SMRT MARTHY ARENDOVÉ BEERWALDOVÉ.....	30
1.7. SVĚT DOMOVEM	33
1.8. SMUTNÉ ROKY	35
2. DRUHÁ ČÁST – DÍLO	38
2.1. RAHEL VARNHAGENOVÁ – ŽIVOT JEDNÉ ŽIDOVKY	38
2.2. PŮVOD TOTALITARISMU	40
2.2.1. <i>Antisemitismus</i>	42
2.2.2. <i>Dreyfusova aféra</i>	43
2.2.3. <i>Totalitarismus</i>	47
2.2.4. <i>Radikální zlo</i>	55
2.3. EICHMANN V JERUZALÉMĚ	58
2.3.1. <i>Konečné řešení židovské otázky</i>	58
2.3.2. <i>Kniha</i>	61
2.3.3. <i>Osobnost Adolfa Eichmanna</i>	68
2.3.4. <i>Proces</i>	72
2.3.5. <i>Banalita zla</i>	77
2.3.6. <i>Vina a odpovědnost</i>	79
ZÁVĚR	81
BIBLIOGRAFIE.....	82

ÚVOD

Toto téma jsem si vybrala z toho důvodu, že mě vždy zajímala problematika týkající se druhé světové války a také proto, že jsem se chtěla dozvědět více a o životě a díle této významné osobnosti politické filosofie 20. století.

První část práce je zaměřena na osobní život Hannah Arendtové. V první kapitole se zabývám jejím dětstvím, kdy se začala jako německá Židovka setkávat s prvními antisemitskými poznámkami. V útlém věku jí také zemřeli dvě nejbližší osoby, její otec a dědeček. Druhá kapitola je zaměřena na válečné období. Během první světové války byla nucena s matkou na několik týdnů opustit svůj domov z důvodů obav před postupujícími vojsky ruské armády. Další kapitola je zaměřena na studentské roky jejího života, které sehrály důležitou roli v budoucím zaměření Hannah Arendtové, zejména setkání s Karlem Jaspersem a Martinem Heideggerem. V následující kapitole se věnuji druhému manželovi Hannah Arendtové, Heinrichu Blücherovi, a jejich emigraci z Německa. Další kapitoly se zabývají jejich životem v exilu, tedy v Praze, Ženevě, Paříži a Spojených státech amerických. Poslední kapitola je zaměřena na poslední roky života Hannah Arendtové a postupnou ztrátu svých blízkých.

Druhá část mé diplomové práce se již věnuje samotným dílům Hannah Arendtové a analýze některých významných pojmů z těchto děl. Prvním dílem, kterým se v této práci zabývám je *Rahel Varnhagenová – Život jedné Židovky*. K té se Arendtová vztahovala se zvláštní spřízněností. Dalším dílem je *Původ totalitarismu*, který Arendtová věnovala svému manželovi Heinrichu Blücherovi. V tomto díle jsem se okrajově zaměřila na první část týkající se antisemitismu a zabývám se zejména třetí částí, ve které se věnuje totalitarismu. Ponechala jsem stranou totalitní formu vlády ve Stalinově Rusku a zaměřila se na totalitní vládu v nacistickém Německu. Pokusila jsem se také o vysvětlení samotného pojmu „totalitarismus“ a pojmu „radikální zlo“. Dalším významným dílem Hannah Arendtové je *Eichmann v Jeruzalémě*. Zaměřila jsem se na kontroverzi, kterou

tato kniha vyvolala a na postoj Arendtové k těmto kritickým reakcím. Dále jsem se věnovala vlastní osobnosti Adolfa Eichmanna a jeho činům, procesu v Jeruzalémě a jeho odsouzení. Podtitul knihy nese název *Zpráva o banalitě zla*, proto se v závěru práce zabývám právě termínem „banalita zla“ a jeho významu hlavně v souvislosti s Eichmannem. Na samém závěru práce se věnuji otázce viny a odpovědnosti spojené s velkými nacistickými zločiny.

1. PRVNÍ ČÁST - ŽIVOT

„Dějiny její evropské generace a našich temných časů jsou čímsi mnohem důležitějším než jen pozadím jejího osobního příběhu; její život je jejich odrazem, tak jako je její dílo pokusem o jejich uchopení.... Hannah Arendtová se dočkala veřejného uznání až ve věku čtyřiceti pěti let, tedy osmnáct let po svém odchodu z nacistického Německa.“¹

Hannah Arendtová věděla, že se vzhledem ke své povaze nehodí do veřejného politického života, ale nedokázala jen neaktivně přihlížet, a proto aktivně působila v židovské politice. „Pracovala pro německou Zionist Organization; byla výkonnou tajemnicí pařížské pobočky sionistické organizace Alija mládeže, která pomáhala mladým utečencům připravit se na život v Palestině; psala politické články do newyorských německo-židovských novin Aufbau; v roce 1948 se zúčastnila kampaně Judaha Magnes za dvounárodní stát v Palestině.“²

Arendtové politický život byl tak činný díky tomu, že se provdala za muže, který byl velice politický - Heinricha Blüchera. A právě jemu, bývalému spartakovci a komunistovi z Berlína, věnovala spis *Původ totalitarismu*.

Obrysy myšlení Hannah Arendtové spoluurčili tři muži - Edmund Husserl, Karl Jaspers a Martin Heidegger: s prvním se přátelila, u druhého promovala a třetího milovala.³

1.1. Dětství

O dětství Hannah Arendtové víme poměrně dost, jelikož její matka si od narození své dcery vedla podrobný deník, který nazvala Unser Kind. Johanna Arendtová se narodila v neděli 14. října 1906 jako jediné dítě Marthy Arendtové (Cohnové) a Paula Arendta.

---

¹ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. viii.

² Tamtéž, s. ix.

³ KOSATÍK, P. *Objevila „Eichmanna v nás“*. Mladá fronta Dnes, 14. října 2006, roč. 17, č. 240, s. D/7.

Obě rodiny, jak Arendtovi, tak i Cohnovi, se usadili v Königsbergu, hlavním městě Východního Pruska. Za první světové války hrozilo, že toto město bude zničeno, ale díky odražení útoku ruské armády zůstalo nedotknuté. Ovšem během druhé světové války Königsberg přišel nejprve o židovské obyvatelstvo a později také o německé. Začátkem 20. století žilo v Königsbergu téměř pět tisíc Židů, a to zejména ruských, jelikož nejkratší trasa z Ruska k Baltskému moři vedla po železnici z Oděsy do Königsbergu. Tu využilo statisíce ruských Židů, kteří utíkali před protižidovskými zákony a pohromami, aby si zachránili život.⁴

Königsberg byl v 18. století druhým největším centrem německo-židovského osvícenství. Mnozí Židé chodili na königsberskou univerzitu - Albertinu, a zapisovali se především na medicínu, ale zároveň vyhledávali i nejslavnějšího profesora na Albertině, Immanuela Kanta. V prostředí vzdělaných königsberských Židů však představovali nejvýznamnější intelektuální proud stoupenců Mosea Mendelssohna. Pro Mendelssohna bylo nejdůležitější obeznámit Židy s německou kulturou a s německým jazykem.

V době školních let Hannah Arendtové bylo v Königsbergu několik sionistů, a to hlavně v kruzích vysokých škol, kteří navštěvovali židovský studentský klub Verein jüdischer Studenten, založený roku 1904. Generace Maxe Arendta (dědečka Hannah Arendtové), který byl jedním z vůdců königsberské židovské komunity a členem Ústřední organizace německých občanů židovského vyznání, nehleděla na sionismus s pochopením. Rodiče Hannah Arendtové, Paul a Martha, byli vzdělanější a zcestovalejší než jejich rodiče a jejich politické názory byly výrazně levicovější. „V období emancipace se člověka ptali: ‚V co věříš?‘. Dnes se člověka ptají jen: ‚Kdo jsi?‘“⁵ „Blumenfeld⁶ měl pocit, a Hannah

---

⁴ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 5.

⁵ BLUMENFELD, K. *Erlebte Judenfrage*. Stuttgart: Deutsche Verlags Anstalt, 1962, s. 93. In: Tamtéž, s. 10.

⁶ Dlouholetý přítel Hannah Arendtové a mluvčí německé sionistické organizace.

Arendtová s ním souhlasila, že upřímná odpověď na tuto novou otázku byla: Bez ohledu na to, v co věříš, narodil ses jako Žid.“⁷

Během dětství Arendtové přizpůsobiví Židé v Königsbergu antisemitismem velmi netrpěli. Mezi Židy byli hlavně lékaři a právníci, ale působili také jako učitelé či umělci. I když nemohli být jmenováni profesory na vysokých školách, zastávali čestné funkce a vyučovali judaismus.

I přes asimilaci Židů ze středních vrstev děti občas ve škole či při hře zaslechly poznámku, která jim připomněla jejich židovský původ. Jednou přišla Hannah Arendtová za svou matkou a zeptala se, co je pravdy na tom, co řekl její spolužák, že její děda zabil Ježíše Pána.

„Pocházím ze staré Königsbergské rodiny. Nicméně když jsem byla malá, slovo ‘Žid’ se nikdy nevyslovalo. Poprvé jsem se s ním setkala skrze antisemitské poznámky dětí na ulici. Poté, co jsem byla, abych tak řekla, ‘osvícená’. ... jako dítě – a pak i o něco starší – jsem věděla, že jsem vypadala židovsky. Vzhledem jsem se lišila od ostatních dětí. Byla jsem si toho velmi dobře vědoma. Ale ne takovým způsobem, že jsem si připadala horší, než to právě bylo... (Moje matka) by mě nikdy nepokřtila! Myslím, že bych dostala za pravé i levé ucho, kdyby někdy zjistila, že jsem popřela, že jsem Žid. To bylo takříkajíc nemyslitelné. Nepřipadalo to v úvahu.“⁸ Když Hannah psala svou disertační práci o lásce k bližnímu u svatého Augustina, naučila se, že rodem je Židovka. Uvědomila si, že člověka formuje jeho národ, okolí, skupina lidí, ke které náleží díky svému národu.

---

⁷ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 10.

⁸ ARENDTOVÁ, H. „*What Remains? The Language Remains*“: *A Conversation with Günter Gaus*, in *Essays in Understanding, 1930-1954*, New York: Schocken Books, 1994, s. 7. In: BERNSTEIN, R. J. *Radical evil. A philosophical interrogation*. Cambridge: Polity Press, 2002. s. 205. („I come from an old Königsberg family. Nevertheless, the word ‘Jew’ never came up when I was a small child. I first met up with it through anti-Semitic remarks – they are not worth repeating – from children on the street. After that I was, so to speak, ‘enlightened.’ ... as a child – a somewhat older child then – I knew that I looked Jewish. I looked different from other children. I was very conscious of that. But not in a way that made me feel interior, that was just how it was .... [My mother] would never have baptized me! I think she would have boxed my ears right and left if she had ever found out that I had denied being a Jew. It was unthinkable, so to speak. Out of the question.“)

Matka Hannah Arendtové zastávala jedno stanovisko, a to takové, že člověk se nikdy nesmí nechat ponižovat, ale že se musí bránit! Naučila Hannah, že proti poznámkám dětí se musí člověk bránit sám, a proto tyto věci nebyly pro Hannah nikdy problém. „Existovala pravidla chování, ve kterých jsem si uchovala svou důstojnost, a která ji doma chránila, dokonale chránila.“⁹

Rodina Hannah Arendtové žila veselým a rušným životem až do doby, než se projeví první příznaky choroby Paula Arendta. V mládí se otec Hannah nakazil luetickou infekcí. Jeho léčba spočívala ve vyvolání malárie a po jejím ukončení byl Paul Arendt považován za vyléčeného. Ovšem dva roky po narození Hannah se musel znovu podrobit léčbě na königsberské univerzitní klinice. Na jaře v roce 1911 jeho nemoc dospěla do začátku třetího stadia, které se projevovalo lézemi, ataxií znemožňující pohyb a také nastupuje určitý druh šílenství zvaný paréza. Poslední chvíle svého života trávil v nemocnici. Hannah za ním vodili až do doby, kdy byl jeho stav tak vážný, že ji nepoznával.

Velice důležitou osobou v životě Hannah byl její milovaný dědeček, Max Arendt. Byl to náruživý vypravěč, nedělní procházky, při kterých si spolu vyprávěli, se staly pravidlem. Když se slavily svátky šabatu, chodila s ním Hannah Arendtová na bohoslužby do synagogy.

V březnu roku 1913 ovšem Max Arendt zemřel. Martha Arendtová ve svých popisech vyjadřuje úžas nad chováním své dcery: Je zvláštní, že nemoc a smrt jejího dědečka se jí příliš nedotkla. Z okna sleduje smuteční průvod a je hrdá, že jejího dědečka přišlo odprovdit tolik lidí. Po dobu dalších týdnů vypráví tak málo o dědečkovi, o svém partneru při hrách, kterého tak velmi milovala, že ani nevím, zda na něho vůbec myslí.

Smrt Maxe Arendta nebyla jedinou smutnou událostí, která tento rok zasáhla rodinu Hannah. V říjnu téhož roku totiž zemřel i její otec, Paul Arendt. Tehdy bylo Hannah Arendtové sedm let. Martha Arendtová popisuje, že Hannah smrt otce vnímala jako něco, co je pro její matku smutné, ale jí samé se to

---

⁹ Rozhovor s Guasem. In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 12.

nedotklo. „Nezapomínej, mami, že takové věci se stávají mnohým ženám.“ Zúčastnila se pohřbu a plakala (jak mi řekla), protože tam krásně zpívali...“¹⁰

„Martha Arendtová byla svědkem toho, jak se z jejího ‚rozzářeného dítěte‘ rok po smrti Paula Arendta stávalo těžko ovladatelné, neposlušné a drzé děcko. Otcova nemoc kladla vysoké nároky na trpělivost a soběstačnost dítěte, na což dítě reagovalo tak, že se chovalo ‚jako malá matka‘. Hannah ovládala svoji zášť i přání, aby tam už nebyl, a napomínala matku za jakékoli příkré slovo na jeho adresu. Její zášť se projevila až po Paulově smrti – a tehdy se jejím terčem stala matka...“¹¹ Matce se neodcizila do té doby, než se neprovdala za Heinricha Blüchera. Toto odloučení bylo bolestně, jelikož její manžel a matka pocházeli ze zcela rozdílných světů.

1.2. Válečné období

Když vypukla první světová válka, byla Martha s Hannah na baltském pobřeží u Cohnů. S panikou se vrátily do Königsbergu a 23. srpna ve strachu, že ruská armáda obsadí i Königsberg, utekly do Berlína. Ve vlaku se tísnili vojáci i obyvatelstvo utíkající z Východního Pruska, netušící, zda se ještě vůbec někdy vrátí. Martha a Hannah Arendtové se do Königsbergu vrátily za deset týdnů od svého útěku. Život zde fungoval jako dřív, i když se na východní a západní frontě válčilo.

Jako většina Němců, i Martha a Hannah trpěly během války nedostatkem potravin. Před hladem a zimou je ochránilo dědictví, které svým dětem po sobě zanechal otec Marthy Arendtové, Jacob Cohn.

Dva roky po neúspěšné revoluci se Martha Arendtová znovu provdala za Martina Beerwalda, vdovce se dvěma dcerami – Clarou a Evou. Druhý manžel její matky zůstal Hannah cizí a nebyly jí ani blízké její nevlastní sestry. Elžbieta

---

¹⁰ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 21.

¹¹ Tamtéž, s. 26-27.

Ettingerová ve své knize *Hannah Arendtová a Martin Heidegger* píše, že se svět pro Hannah stal labyrintem, ve kterém se cítila ztracená.¹²

Hannah Arendtová studovala na Luiseschule. Jednou však některý učitel urazil patnáctileté děvče jistou nevhodnou poznámkou. Hannah potom nabádala, aby všichni bojkotovali jeho hodiny, za což byla následně vyloučena ze školy. Několik měsíců docházela na univerzitu v Berlíně. Když potom Hannah požádala Luiseschule o vykonání maturitní zkoušky jako externistka, vedení školy ustoupilo. Na univerzitu se pak zapsala jako řádná studentka a jako hlavní obor si zvolila teologii. „Jako mladá studentka měla mnohem větší zájem o křesťanské myslitele, jakým byl Kierkegaard.“¹³ Když bylo Hannah Arendtová šestnáct let, už četla Kantovu *Kritiku čistého rozumu a Náboženství v mezích pouhého rozumu*. Během studia na univerzitě se také setkala s kritickými směry, v jejichž čele stál Martin Heidegger a Karl Jaspers.

Během svého pobytu v Heidelbergu¹⁴ měla Hannah milostný vztah se dvěma muži – s Bennem von Wiese a Martinem Heideggerem. Oba muže spojovala láska k literatuře a německé kultuře. Ovšem tím, ke komu měla nejhlubší vztah, byl právě Heidegger. Poprvé se s Heideggerem setkala během svého studia filosofie v Marburgu.¹⁵ Milostný vztah, který trval přibližně 5 let, se přeměnil v přátelství (ovšem jak píše Elzbieta Ettingerová v knize *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*, je tento termín „přátelství“ velice komplikovaný). „Nemožnost definovat své pocity vyjádřila sama Arendtová, když se v jednom nadeslaném dopise přiznala, že on je tím mužem, kterému z lásky věrná zůstala i nezůstala“.¹⁶ Na začátku třicátých let vstoupil do jejich vztahu nacionální socialismus a válka. Heidegger se jím nechal očarovat, a to se mezi nimi stalo velikou překážkou. „Zdálo se, že Heidegger není schopný rozeznat, že nacistický socialismus je zvráceností všeho, co je v německé kultuře

¹² ETTINGEROVÁ, E. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004, s. 6.

¹³ BERNSTEIN, R. J. *Radical evil. A philosophical interrogation*. Cambridge: Polity Press, 2002. s. 205. („As a young student, she was much more interested in Christian thinkers such as Kierkegaard.“)

¹⁴ Zde studovala od roku 1926 u Karla Jasperse, u kterého později také promovala.

¹⁵ V této době Heidegger právě dokončoval své nejvýznamnější dílo *Bytí a čas* publikované v roce 1927.

¹⁶ Arendtová Heideggerovi 28. října 1960, nadesláno, Hannah Arendt Literary Trust. In: ETTINGEROVÁ, E. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004, s. 5.

obdivuhodné. Natolik se bál modernosti a do takové míry byl oddaný pastorálním a předindustriálním hodnotám, ... že mohl pokládat za přijatelné i nacistické vzývání germánské minulosti.¹⁷ Heidegger byl v dubnu roku 1933 jmenován rektorem Univerzity Alberta Ludwiga ve Freiburgu. Jeho předchůdce byl odvolán, protože odmítl vyvěsit židovskou vyhlášku, která zakazovala Židům vyučovat. Ve svém slavnostním uvedení do funkce vyjádřil Heidegger obdiv k velikosti a vznešenosti tohoto národního probuzení. V květnu téhož roku vstoupil do NSDAP. „Středobodem jeho otažitého a politicky naivního kulturního konzervatismu byl německý jazyk, který roku 1935 vyhlásil za ‚nejmocnější a nejduchovnější ze všech jazyků‘.“¹⁸ Heideggerovo spolupracování s nacisty popsala Arendtová jako „epizodu, která se dnes zpravidla považuje za omyl...“.¹⁹

To, co také spojovalo Arendtovou a Heideggera, bylo přátelství s Karlem Jaspersem. Jaspers se s Heideggerem poprvé setkal v roce 1920 v domě Edmunda Husserla. Téměř okamžitě se z nich stali přátelé, ovšem po roce 1936 bylo jejich přátelství přerušeno. Obnoveno bylo až z iniciativy Karla Jasperse v roce 1949, ovšem už to nebylo přátelství v pravém slova smyslu. Jejich vztah byl stejně komplikovaný jako vztah Heideggera a Arendtové. Jaspers ve svých poznámkách o Heideggerovi napsal: „... byl jediný z mých přátel, s nímž jsem v roce 1933 nezůstal zajedno, jediný, kdo mě zradil.“²⁰

Po nástupu Hitlera k moci musela Arendtová a Jaspers čelit problémům, které s sebou nacismus přinesl. Jaspers převzal od Maxe Webera představu nacionalismu, který podle něj byl „vůlí po existenci skutečné morálně-duchovní říše, která svou moc zabezpečuje vlastními pravidly“. Jaspersovo vlastenectví bylo vždy, jak sám říkal, „záležitostí jazyka, domova a výchovy“, té „velké

---

¹⁷ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, I. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 73.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ The New York Review of Books 21. října 1971. (Poprvé uveřejněno v časopise Merkur 1969, když bylo Heideggerovi osmdesát.) In: ETTINGEROVÁ, E. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004, s. 13.

²⁰ JASPERS, K. *Notizen zu Martin Heidegger*. SANER, H. (ed.), München/Zürich: Piper, 1978, s. 96. In: Tamtéž, s. 79.

intelektuální tradice“, s kterou byl spjatý od útlého věku.²¹ Hannah Arendtová ho chápala, ale na druhou stranu jasně viděla hrozbu, kterou národní socialismus představuje. Tuto kritiku se naučila od Kurta Blumenfelda, který německou kulturu výborně znal, ale nebyl nacionalistou. Ten v ní naopak probudil smysl pro její židovskou identitu a seznámil ji s obnovou židovského podvědomí, na kterou potom navázali sionisté. Sám Blumenfeld pocházel ze židovské rodiny. Během studia na königsberské Albertině zvítězil jeho zájem o sionismus nad právem, kterému se chtěl věnovat, aby tak pokračoval ve šlépějích svého otce.

V roce 1929 se Arendtová přestěhovala zpět do Berlína, kde se provdala za Günthera Sterna²², Heideggerova žáka. Oba pocházeli ze stejných rodinných poměrů, měli podobné zájmy a podobné duchovní cíle. I když bylo toto manželství uzavřeno z rozumu a dobré vůle, i přesto, že byla Hannah oddanou manželkou a dobrou pomocnicí, jejich manželství se v roce 1937 rozpadlo.²³

1.3. Emigrace

Myšlení Hannah Arendtové se stávalo stále více politickým a historickým. Dlouholetá přítelkyně Hannah Anne Mendelssohnová si vzpomíná, že jí jednoho dne v roce 1932 potkala na ulici a poprvé uslyšela Hannah mluvit o emigraci vzhledem k narůstajícímu antisemitismu. Anne byla velice překvapená, jelikož sama žádnou větší nenávist vůči Židům nepocítila. A toto chování nezaskočilo jenom Anne. Nikdo totiž nesouhlasil s názorem Hannah, že Hitlerova moc začala již roku 1929, kdy začal být podporován finančníkem Alfredem Hugenbergem. V roce 1930 totiž všichni po celém Německu oslavovali Hitlera jako spasitele.

Martha Arendtová se i nadále velmi zajímala o osud své dcery, a když žila s Güntherem Sternem v Berlíně, často ji navštěvovala. Věděla, že tak jako Hannah nedůvěřuje politické situaci, stejně tak nevěří ani ve své manželství.

---

²¹ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, I. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 74.

²² Publikoval pod pseudonymem Günther Anders.

²³ ETTINGEROVÁ, E. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004, s. 42.

Martha Arendtová se tedy pomalu začala smiřovat s tím, že manželství její dcery bude bezdětné.

Několik dní po požáru Říšského sněmu z 27. února 1933 utekl manžel Hannah Günther Stern z Berlína do Paříže. I když Hannah o emigraci nějaký čas přemýšlela, přesto se zatím rozhodla zůstat v Berlíně. Ještě více se angažovala mezi sionisty. Svůj byt navíc nabídla jako přechodnou stanici uprchlíkům před Hitlerovým režimem (jednalo se zejména o komunisty). Tato pomoc uprchlíkům ji uvnitř uspokojovala, byla pro ni něco jako vzdor proti válce a režimu.

V lednu, když se Hitler stal kancléřem, se Hannah svěřila Jaspersovi, že brzy bude jediným možným východiskem emigrace. Osobně i v listech se mu pokoušela vysvětlit, co pro ni Německo znamená: „Pro mě je Německo mateřtinou, filozofií i poezií. Za tím vším si mohu a musím stát.“²⁴ Pociťovala, že všechno ostatní je jí cizí a i to, co Jaspers nazýval *deutsche Wesen* - německá podstata. V dubnu roku 1933 ho naposledy navštívila v Heidelbergu. V průběhu jejich rozhovoru zbavila nacistická legislativa Židy práva zastávat veřejné funkce a učit na vysokých školách.

Na jaře v roce 1933 ji Kurt Blumenfeld pověřil jistým ilegálním úkolem. Měla v Pruské státní knihovně shromáždit dokumenty, které by dokazovaly rozsah antisemitské činnosti. Měly to být dokumenty, které by se do německého či zahraničního tisku zřejmě nedostaly. Tento materiál, tzv. „propaganda hrůzy“, měl zaznít na 18. sionistickém sjezdu, který byl svolán na léto 1933. Po letech v jednom rozhovoru řekla, že s tímto úkolem byla velice spokojená, protože měla pocit, že mohla být užitečná a také ji to přišlo rozumné. Za několik týdnů nashromáždila Hannah nádhernou sbírku dokumentů. Když však šla jednou s matkou na oběd, zatkli ji a odvezli na policejní ředitelství. Mezitím policie prohledala Arendtové byt. Policie vyslýchala i Marthu Arendtovou. Když se jí zeptali, zda ví, co dělala její dcera v Pruské státní knihovně, odpověděla: „Ne, nevím, co tam dělala, ale ať tam dělala cokoli, bylo to správné, a já bych dělala

---

²⁴ Arendtová Jaspersovi, 1. ledna 1933, Marbach; KÖHLER, L. a SANER, H. (ed.). *Hannah Arendt/Karl Jaspers, Briefwechsel 1926-1969*. München–Zürich: Piper, 1985, s. 52. In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 109.

totéž.²⁵ Po osmi dnech Hannah propustili a ta se připravila na okamžitý odchod z Německa. S Marthou opustily Německo bez cestovních dokladů. Namířeno měly do Prahy, která se stala hlavním městem utečenců z nacistického Německa. Pro vstup na české území použily přechod v Karlových Varech. „Vyhnuly se pohraniční stráži a v noci překročily českou hranici. Jejich útěk byl velmi jednoduchý: jistá sympatizující německá rodina vlastnila dům, který měl přední vchod v Německu a zadní v Československu; ‚hosty‘ přivítali přes den, dali jim večeři a potom je pod rouškou tmy vyprovodili ven zadním vchodem.“²⁶

Z Prahy brzy odešly do Ženevy, kde žila dobrá přítelkyně Hannah, Martha Mundtová, která Hannah našla dočasné místo ve Společnosti národů, kde sama pracovala. Arendtová věděla, že v Ženevě zůstat nechce, chtěla se přidat k sionistům, kteří se shromažďovali v Paříži. Po požáru Říšského sněmu si Hannah uvědomila, co by chtěla dělat. Od té doby se podle jejích slov cítila zodpovědná a práce pro sionisty ji přinášela uspokojení.

„Lidé si dnes často myslí, že šok, který němečtí Židé prožili v roce 1933, způsobil Hitlerův nástup k moci. Pokud jde o mě a příslušníky mé generace, mohu říci, že je to kuriózní nedorozumění. Bylo to, samozřejmě, velmi zlé. Ale byla to politická záležitost, ne osobní. Na to, abychom pochopili, že nacisté jsou našimi nepřáteli, jsme, proboha, nepotřebovali, aby se Hitler ujal moci! Každému, kdo nebyl slabomyslný, to bylo absolutně jasné už nejméně čtyři roky předtím. Věděli jsme i to, že velká část německého národa nacisty podporuje. Rok 1933 teda pro nás nebyl úplným překvapením... Všeobecná politická situace se změnila na váš vlastní osud, pokud jste odešli. A dále, samozřejmě, víte, co je spolupráce. Problémem, osobním problémem tedy nebylo to, co dělají naši nepřátelé, ale co dělají naši přátelé.“²⁷ Bylo téměř pravidlem, že mezi těmi, kteří spolupracovali, byli zejména intelektuálové. Arendtová jim vyčítala, že

---

²⁵YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, I. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 111.

²⁶ Tamtéž, s. 112.

²⁷ Tamtéž, s. 113.

podporovali Hitlera a že zradili západní kulturu. Byli podle ní zaslepení a zbabělí.

„Uvědomila jsem si, co jsem pak vyjadřovala opakovaně větou: Pokud je člověk napaden jako Žid, je třeba bránit se jako Žid. Ne jako Němec, ne jako světový občan, ne jako ochránce práv člověka, nebo cokoli.“²⁸ Arendtová z tohoto důvodu proto vždy zdůrazňovala, že odboj, do kterého se zapojila v Berlíně, byl odbojem Židovky.

Poté, co Hannah zařídila své matce bezpečný návrat do Königsbergu, odešla na podzim roku 1933 do Paříže. Zde se setkala se svým manželem Güntherem Sternem. Jejich manželství se už ovšem nevrátilo do původních kolejí. Rozešli se v červnu 1936, kdy Stern odešel do New Yorku, ale podle rozhodnutí o rozvodu jejich manželské soužití skončilo již v roce 1933.²⁹

Zaměstnání si sehnala v organizaci Agriculture et Artisanat, kde pracovala jako tajemnice. Tato organizace se zabývala technickou výukou pro uprchlíky, aby byli připraveni na život v Palestině. Během práce v této organizaci zjistila, že vztahy mezi samotnými Židy jsou stále složitější. „Francouzští Židé jsou přesvědčeni, že všichni Židé přicházející zpoza Rýna jsou takzvaní Polaks - které němečtí Židé nazývali Ostjuden. Ale Židé, kteří skutečně pocházeli z východní Evropy, nebyli se svými francouzskými bratry zajedno a nazývali nás (nás, německé Židy) Icíky. Děti těchto zarytých nepřátel Icíků - druhá generace, která se již narodila ve Francii a byla dobře asimilovaná – sdílely názory vysoké francouzské židovské společnosti. Tak se stalo, že v rámci jedné rodiny vás otec mohl volat Icík, syn Polak.“³⁰ Hannah jednou potkala Němce, který, jen co se usadil v Paříži, založil společnost pro vystěhovalce, kde se všichni již představovali jako Francouzi. Těmto asimilacionistům se Hannah snažila ukázat,

---

²⁸ ARENDTOVÁ, H. *Essays in Understanding, 1930-1955*. New York: Schocken Books, 1994, s. 11-12. In: BERNSTEIN, R. J. *Radical evil. A philosophical interrogation*. Cambridge: Polity Press, 2002. s. 206. („I realized what I then expressed time and again in the sentence: If one is attacked as a Jew, one must defend oneself as a Jew. Not as a German, not as a world-citizen, not as an upholder of the Rights of Man, or whatever.“)

²⁹ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 121.

³⁰ ARENDTOVÁ, H. *We refugees*. Menorah Journal, 1943, č. 31, s. 74. In: Tamtéž, s. 125.

že nejsou žádní Francouzi, ale „jenom Židé“. Tuto kritiku asimilace však pochopili většinou pouze sionisté, kteří se v této situaci již orientovali.

Poté, co odešla z Agriculture et Artisanat, pracovala pro baronku Germaine de Rothschild, francouzskou Židovku. Jejím úkolem bylo dohlížet na příspěvky židovským organizacím, které jim baronka poskytovala. Nejčastěji se jednalo o dětské domovy. „Rothschildovci byli hybnou silou Consistoire de Paris, hlavního náboženského sdružení pařížských Židů, kteří byli v Paříži usazeni již dlouhá léta a často pocházeli z vysoké společnosti. Consistoire spravovalo řadu dobročinných organizací pro domácí a zahraniční Židy, několik synagog, přes čtyřicet škol, náboženské soudy, košer obchody a rabínskou školu. Za předsednictví Edmonda de Rothschild a pak jeho syna Roberta Consistoire v třicátých letech výrazně podporovalo židovský společenský a kulturní život.“³¹ Tento druh lidí nazývala Hannah „parvenou“. Žid podle ní může být buď parvenou nebo páriou a jen pária si může vytvořit skutečné politické vědomí, přijmout svou židovskou identitu a usilovat o vytvoření prostoru, ve kterém by Židé mohli žít, aniž by svou židovskou identitu museli obětovat.

1.4. Heinrich Blücher

Se svým druhým manželem se Hannah Arendtová seznámila na jaře roku 1936 v Paříži. Blücher byl komunista, který z Berlína utekl roku 1934. „Oba byli trosečníci, kteří za sebou zanechali své přátele, rodiny, svou práci a sny – sny zcela odlišné. Naprosto apolitická Arendtová usilovala o akademickou kariéru; Blücher, proletář bez formálního vzdělání, bojoval se zbraní v ruce v řadách radikálně levicových spartakovců a později vstoupil do KS. Ona se stala uprchlíkem, protože byla Židovka, on, protože byl komunista. Oba si do exilu přinesli úzkostné sny, a ty je sblížovaly.“³² Hannah tvrdí, že díky Heinrichovi se naučila politicky přemýšlet.

---

³¹ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 126.

³² ETTINGEROVÁ, E. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004, s. 52.

Zatímco Blücher sledoval měnící se postoj francouzských komunistů, Hannah pozorovala významné fašistické uskupení, Action Française. Členové tohoto uskupení byli nepřátelští vůči zednářům, protestantům a cizincům – zejména Židům. V letech 1936-1937 to už nebyla pouze Action Française, kdo ve Francii propagoval antisemitismus. Patřily k ní např. tyto organizace: Propagande nationale, Rassemblement anti-juif de France, Centre de documentation et de propagande a Mouvement anti-juif continental. Na ulicích se prodávala francouzská verze podvrhu nazvaného *Protokoly sionských mudrců* a knihkupectví byla plná překladů nacistické literatury.

Hannah Arendtová se stala ředitelkou pařížské pobočky Alija mládeže. Jedním z hlavních úkolů této organizace bylo bránit děti emigrantů před antisemitismem a před jeho působením na jejich rodiče a také zařizovala jejich přesun do Palestiny. Čím více se blížila válka, tím byla i britská vláda, která rozhodovala o emigracích do Palestiny, opatrnější. Mnozí svěřenci Alije mládeže museli vyčkávat i několik měsíců, než se vůbec dozvěděli, zda budou moci do Palestiny odejít.

Dne 15. března 1938 Hitler anektoval Rakousko. Tato rakouská krize předznamenávala válku a té se Francouzi zoufale bránili. Francouzská vláda v březnu a dubnu přijala opatření, která omezovala počet židovských přistěhovalců v některých profesích, požadovala návrat Židů, kteří nebyli na oficiálních seznamech přistěhovalců, do vlasti a vyhoštění těch Židů, kteří neměli pracovní povolení. „Stovky uprchlíků skončily ve vězení, ať už proto, že si návrat do vlasti nemohly dovolit, anebo proto, že repatriace nebyla možná; mnozí zvolili raději sebevraždu než vyhoštění. Jakákoliv židovská činnost se jevila zbytečná a výzvy adresované demokratickým státům, aby jednaly nebo alespoň pomohly obětem hitlerovským perzekucí, zůstaly bez odezvy.“³³

Několik dalších opatření bylo schváleno v listopadu. V této době probíhaly pomsty proti židovským obcím a proti obyvatelstvu v důsledku vraždy Ernsta

---

³³ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 153.

von Ratha z 9. listopadu. Zavraždil ho Hermann Grynspan, polský Žid narozený v Německu. Tu noc, která následovala, tzv. Křišťálová noc, dal Goebbels volnou ruku oddílům SA a SS. Ty pálily synagogy, rozbíjely výlohy, rabovaly a útočily na domy německých Židů a téměř dvacet tisíc židovských mužů bylo posláno do koncentračních táborů. Časopis Samedi vyzýval francouzské Židy, aby si uvědomili, že nacistické Německo vyhlásilo válku všem Židům.

V dubnu 1939 odešla Martha Arendtová Beerwaldová do Paříže. O čtyři měsíce později byla vyhlášena válka. I když se ještě nebojovalo, bylo cítit, že Francie ztratila rozhodující postavení. Vláda chtěla začít s internováním všech německých mužů. Heinrich Blücher byl internován ve Villemalarde nedaleko Orleansu. Dne 5. května 1940 se ve všech novinách objevilo veřejné prohlášení: všichni muži, svobodné nebo vdané, ale bezdětné ženy ve věku od 17 do 55 let, kteří byli původem z Německa, Sárska či Gdaňsku, se musí přihlásit, aby mohli být zařazeni do internačních táborů. Ženy se měly dostavit 15. května na Vélodrome d'Hiver, obrovský sportovní palác se skleněnou střechou. Zde byly rozděleny do skupin po čtyřech, aby se předešlo masovým protestům.

Na Vélodrome d'Hiver Hannah Arendtová strávila týden, týden čekání na to, co s nimi bude dál. Dne 23. května byly převezeny do Gursu, tábora, který sloužil pro španělské uprchlíky a interbrigadisty. „V táboře v Gurse, kde jsem měla možnost: strávit nějaký čas, jsem slyšela hovořit o sebevraždě pouze jednou, a tehdy šlo o návrh na masovou akci, jakousi protestní akci, která měla za cíl vyvést Francouze z míry. Když některé z nás řekly, že nás tam i tak poslali jen pour crever (abychom chcípily), obecná nálada se náhle změnila na zoufalou chuť žít. Tehdy jsme pochopily, že člověk musí být abnormálně asociální a lhostejný k událostem dějin, aby dějiny interpretoval jako osobní, individuální neštěstí a aby si v souladu s tím zvolil osobní a individuální konec. No jen co se ti samí lidé vrátili ke svým individuálním životům a stáli před zdánlivě individuálními problémy, opět se jich zmocnil ten šílený optimismus, který hraničí se

zoufalstvím.³⁴ Během léta opustily tábor asi dvě třetiny osob, zbytek osob byl na konci léta odsunut do Německa. Hannah Arendtová měla štěstí, že měla kam jít. Odešla do domu, který si pronajala její kamarádka Lotte Sempelová Klenborcová. Montauban bylo město, které se stalo shromaždištěm utečenců, jelikož starosta byl socialista a poskytováním ubytování bývalým vězňům dával najevo, že nesouhlasí s vichyjskou vládou. V Montauban Hannah často sháněla nějaké zprávy o Blücherovi, až se jednoho dne setkali.

V říjnu 1940 bylo vydáno nařízení, aby se Židé hlásili na místních prefekturách. V této době se Blücherovi začali pokoušet o vyřizování víz do Ameriky. Měli to štěstí a bylo jim přislíbeno, že víza do Ameriky dostanou a to z části i díky úsilí, které v Americe vynaložil Günther Stern. Martha Arendtová Beerwaldová to štěstí neměla a její žádost schválena nebyla. Hannah s Heinrichem tajně dojeli na kolech do Marseille, kde si vyzvedli doklady. V lednu 1941 Blücherovi využili toho, že vichyjská vláda na čas zmírnila svou politiku ohledně udělování víz a okamžitě nastoupili na vlak do Lisabonu. Po třech měsících pobytu v Lisabonu mohli nastoupit na loď do New Yorku. V květnu 1941 dostala vízum i Martha Arendtová. Měli veliké štěstí, jelikož v červnu 1941 americké ministerstvo zahraničních věcí zpřísnilo přistěhovaleckou politiku.

Po příjezdu do Ameriky Paul Tillich pomohl sehnat Hannah Arendtové na dva měsíce práci u organizace Svěpomoc pro uprchlíky. Každý den Hannah sledovala z novin počínání Adolfa Hitlera. I když Arendtová už tři roky nepracovala v Aliji mládeže, touha vykonávat politickou práci zaměřenou na budoucnost a na svět, který vznikne po skončení války, ji neopustila. Chtěla spolupracovat se sionisty a to se jí splnilo, jelikož byla přijata jako autorka úvodníků do německy psaných novin Aufbau. „Aufbau byl zpočátku jen zpravodajským bulletinem German-Jewish Club of New York, založeného roku 1924, ve kterém se scházeli noví přistěhovalci. Se zhoršujícím se postavením

---

³⁴ ARENDTOVÁ, H. *We refugees*. Menorah Journal č. 31 (leden 1943), s. 72. In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, I. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 163.

evropských Židů se členové Clubu stále méně zajímali o německou kulturu a stále větší pozornost věnovali židovským přistěhovalcům. German-Jewish Club, který si na začátku války změnil jméno na sugestivnější název New World Club, kromě podpory Aufbau uspořádal diskuse a přednášky o současných událostech.³⁵

V době, kdy válka v Evropě začínala být čím dál tím víc intenzivnější, byla komunikace s přáteli stále obtížnější a pomoci někomu s emigrací bylo téměř nemožné. Arendtová chtěla, aby Židé bojovali proti Hitlerovi jako evropský národ. Chtěla, aby se Židé projeví politicky, tedy že budou bojovat a ne se spoléhat na cizí armády. „Velkým neštěstím v dějinách židovského národa bylo, že pouze jeho nepřátelé (a téměř nikdy jeho přátelé) chápali, že židovská otázka je problém politický.“³⁶

1.5. Roky konečného řešení

Ve vydání Aufbau z 18. prosince 1942 se psalo o deportacích do internačních táborů v Gurse. Z novin se lidé dozvídali o dění v Evropě – o existenci koncentračních táborů, o plynových komorách, tedy o tzv. „konečném řešení“ židovské otázky. V létě a na podzim roku 1943 napsala Hannah Arendtová článek, „Dá se židovsko-arabská otázka vyřešit?“, který Aufbau uveřejnil v prosinci téhož roku na dvě pokračování. K článku byla připojena úvodní poznámka vydavatele: „Přesto, že ve všech podrobnostech s paní Arendtovou nesouhlasíme, tragická a těžká situace židovského národa vyžaduje, abychom poskytli prostor všem názorům, pokud jsou upřímné a založené na logických argumentech.“³⁷

---

³⁵ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, I. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 179.

³⁶ ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenth, 1996, s. 118. (Zionist Organization of America uveřejnila výzvy na založení židovské armády v New York Times, 16. února 1942, s. 13; 11. března 1942, s. 7; 13. března 1942, s. 9. Výzva, kterou podepsalo 1 521 významných osobností, byla uveřejněna 17. listopadu 1942, s. 23.)

³⁷ ARENDTOVÁ, H. *Can the Jewish Arab Question be solved?*, I. Aufbau, 17. december 1943, něm.: *Kann die jüdisch-arabische Frage gelöst werden?* in *Die Krise des Zionismus, Essays & Kommentare 2*. Edition Tiamat, Berlin 1989, s. 198-206. In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, I. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 193.

Na zprávy o Hitlerově „konečném řešení“ židovské otázky si Arendtová vzpomíná takto: „Zpočátku jsme tomu nevěřili. Ani přesto, že můj manžel i já jsme vlastně vždycky říkali, že (nacisté) jsou schopni všeho. Tomuto jsme však nevěřili i proto, že to bylo v rozporu se vším, co bylo nezbytné a potřebné z vojenského hlediska. A uvěřili jsme tomu o půl roku později, protože nám to dokázali. To byl vlastně jediný šok. Před tím jsme si říkali: každý máme nějakého nepřítele. Je to tedy zcela přirozené. Proč by nějaký národ neměl mít žádného nepřítele? Jenže tohle bylo něco jiného. Bylo to skutečné, jakoby se před námi otevřela propast. Ale toto ne. Toto se nikdy nemělo stát. A nemám zde na mysli počet obětí. Mám zde na mysli průmyslnou výrobu mrtvol a tak dále. A s tím, co se tam stalo, se nikdo z nás neuměl smířit.“³⁸ Arendtová říká, že i ostatní věci, které se tam staly, byly těžké. Byli chudí a jelikož byli pronásledováni, museli utéct, aby přežili. Tvrdí, že občas jí to přišlo i trochu zábavné, jinak to neumí popsat. Ale Osvětim byla podle ní něco jiného. Se vším ostatním by se podle ní člověk byl schopný vypořádat, ale s tímto ne.

Arendtová toužila svému národu nějak pomoci, ale bez zázemí sionistické organizace neměla jak. Proto byla velice vděčná za nabídku zaměstnání na plný úvazek, kde měla pracovat jako vedoucí výzkumu v Conference on Jewish Relations (později Conference on Jewish Social Studies). Tato Konference měla i vlastní časopis, jehož hlavním cílem bylo zveřejňovat údaje o „postavení Židů v moderním světě“ v úsilí čelit nacistické antisemitské propagandě. Konference také stanovila Komisi pro obnovu evropské židovské kultury a její výzkumnou práci začala v roce 1944 řídit Hannah Arendtová. Seznamy sestavovali na základě rozhovorů s židovským uprchlíky, kteří v Evropě pracovali. Dále se Hannah Arendtová stala výkonnou ředitelkou Jewish Cultural Reconstruction Organization (Organizace pro židovskou kulturní obnovu) v roce 1948 a ve své funkci setrvala až do roku 1952. V letech 1949 a 1950 strávila šest měsíců v Evropě, kde se věnovala práci, jejímž výsledkem byla záchrana 1,5 milionu

---

³⁸ Rozhovor s Gausem. In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 195.

svazků Hebraicy a Judaicy, tisíce obřadních a uměleckých předmětů a navíc tisíce svitků zákona. I když Hannah Arendtová pracovala pro židovskou kulturní obnovu a nacházela domov pro židovské kulturní pamětihodnosti, sama zůstala bez domova. Toužila po návratu do Evropy.

Mezitím, co Arendtová psala o hrůzách nacistického režimu, sledovala osud palestinských Židů, kteří se připravovali na válku. Když se stáhli ze svého mandátního území Britové, střety mezi Židy a Araby se vystupňovaly. Pokaždé, když psala o Palestině, zdůrazňovala, že politické uspořádání světa po válce bude mít buď formu impéria, nebo federace. Židovský národ by podle Arendtové měl šanci na přežití, pokud by bylo uspořádání světa federativní. Naléhala na Židy, aby se vyhnuly založení židovského státu.

V Jeruzalémě v roce 1925 vznikla organizace Brit Shalom, která pro Palestinu navrhovala dvounárodní stát, kde by měli Židé i Arabové stejná práva a stejné zastoupení. Ovšem po bojích, které se v roce 1929 rozpoutaly mezi Židy a Araby, upadla tato myšlenka do zapomnění. Dne 29. října 1947 shromáždění OSN odhlasovalo rozdělení Palestiny a 14. května 1948 byl vyhlášen stát Izrael.

„V domovině Židů by byla Hannah Arendtová ráda viděla všechny prvky, které tvořily základ její politické teorie: nové společenské formy, místní politické rady, federaci a mezinárodní spolupráci. Byla by bývala nadšená, kdyby si byla mohla myslet, že její národ, který se stal obětí totalitního režimu, může světu nabídnout model politických institucí, které by byly schopny zabránit návratu jakéhokoliv totalitarismu.“³⁹

Jaspers a Arendtová byli před vypuknutím světové války naposledy ve styku v roce 1938. Přes Melvina Laskyho, který doprovázel americkou okupační armádu v Německu, se mezi nimi znovu obnovila korespondence. Jaspers ho požádal, zda by mohl se ženou napsat Arendtové dopis přes americkou vojenskou poštu. Došlo k tomu v září 1945. „Během těch let jsme často se znepokojením přemýšleli o Vašem osudu a již delší dobu jsme velmi nedoufali,

---

³⁹ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, I. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 246.

že ještě žijete.“⁴⁰ Arendtová byla velice překvapena a potěšena. K upokojujícímu dopisu přidala i balíček s jídlem, kávou a oblečením. „Od doby, kdy jsem se dozvěděla, že jste oba celé toto pekelné divadlo ve zdraví přežili, znovu se cítím na tomto světě jaksi víc doma.“⁴¹ Dopisy a balíky od Hannah znamenaly pro Jaspersovi obrovskou pomoc.

Karl Jaspers byl za nacistického režimu nejprve zbaven vedení univerzity, potom mu zakázali učit a nakonec i publikovat. Dne 14. dubna 1945 se dozvěděli, že mají být on i jeho žena Gertruda deportováni. Naštěstí byl 1. dubna Heidelberg obsazen spojeneckou armádou, což jim zachránilo život.

Osobně svého profesora navštívila Arendtová v roce 1949 v jeho novém domově v Basileji. Když se s ním setkala, necítila se jako doktorandka, ale jako dcera. Jaspers se pro ni stal otcem, jak po tom vždy toužila.⁴² Jaspers si Hannah velice vážil a ve své autobiografii vyjádřil vděčnost za to, že se mohl po válce s Arendtovou znovu stýkat:

„Mladší o jednu generaci, dělí se s námi, postaršími, o své zkušenosti. Emigrantka od roku 1933, putující světem s duchem nezlomeným nesčetnými těžkostmi, poznala všechny elementární hrůzy našeho existování: zbavená všech práv, odtržená od své vlasti, uvržena do nelidských podmínek člověka bez státní příslušnosti. (...) Vnitřní nezávislost z ní udělala světoobčana; její víra v jedinečnou moc americké ústavy - a v politické principy, které se po tom všem ukázaly jako relativně nejlepší - z ní udělaly občanku Spojených států amerických. Od ní jsem se naučil pronikavému pohledu na svět nejvýznamnějšího experimentu politické svobody a zároveň jasné vizi totalitních struktur ... Mohl jsem s ní diskutovat tak, jak jsem celý život toužil ... tak, že

---

⁴⁰ Jaspers Arendtové, 28. října 1945, Arendtová Jaspersovi, 1. ledna 1933, Marbach; KÖHLER, L. a SANER, H. (ed.). *Hannah Arendt/Karl Jaspers, Briefwechsel 1926-1969*. München-Zürich: Piper, 1985, s. 58. In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 228.

⁴¹ Arendtová Jaspersovi, 18. listopadu 1945, Marbach; Arendtová Jaspersovi, 1. ledna 1933, Marbach; KÖHLER, L. a SANER, H. (ed.). *Hannah Arendt/Karl Jaspers, Briefwechsel 1926-1969*. München-Zürich: Piper, 1985, s. 58. In: Tamtéž.

⁴² YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 230.

jeden ponechává druhému úplnou vnitřní svobodu a přestává klást abstraktní požadavky, protože ty se rozplývají ve faktické věrnosti.“⁴³

1.6. Smrt Marthy Arendtové Beerwaldové

V červnu 1948 odjela Hannah Arendtová na dovolenou do New Hampshiru. Během této dovolené se však musela vrátit do New Yorku, protože Martha Arendtová se rozhodla odjet do Anglie za nevlastní dcerou Evou Beerwaldovou. Když se vrátila zpět do New Hampshiru, dostala od Evy zprávu, že její matka měla na lodi astmatický záchvat. Ani druhý den se stav matky nezměnil. Dne 27. července přišla zpráva: „Matka zemřela ve spánku minulou noc - zařizují kremaci - s láskou - Eva.“⁴⁴ Martha Arendtová zemřela ve věku 74 let. I když Hannah Arendtová nepraktikovala židovské zvyky, pro svou matku chtěla pohřební obřad kadišu, protože v ní vyvolával úctu.

I když jí smrt matky způsobila velký žal, měla Hannah lepší vztah se svým manželem, než se svou matkou. Podle Marthy Arendtové se Hannah pod vlivem svého manžela stala autoritativní a tvrdou. Blücher tvrdil, že pocity Hannah po matčině smrti jsou smíšené z toho důvodu, že Martha měla na své jediné dítě přílišné nároky. „Nemohla jsem její nároky jednoduše odmítat, protože přicházely z lásky a z jakési bezvýhradnosti, které na mě vždy silně působily. Nikdy jsem je však, přirozeně, nemohla splnit, protože jejich radikálnost by byla způsobila jen radikální destrukci mé osoby a všech mých instinktů...“⁴⁵ Mezi tyto nároky např. patřilo to, že Martha chtěla žít co nejbližší své dceři. Tyto nároky Hannah velice znepríjemňovaly život. A nejen Hannah, ale také Heinrichovi, který svým pocitům dal po smrti Marthy volný průběh: „Dělala jsi, co jsi mohla, ale ona by nikdy neměla dost, protože jak člověk miluje pasivní láskou jako houba, vždy se cítí vysušený. Vlastně mě strašně rozčilovalo, jak Ti

---

⁴³ JASPERS, K. *Philosophical Memoir* in P. A. Schlipp (ed.), *The Philosophy of Karl Jaspers*. La Salle, Ill., Open Cort, 1957, s. 66. In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 2. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 348.

⁴⁴ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 251. (Oba telegramy a jiná korespondence od Evy Beerwaldové jsou ve fondu Arendtové, Library of Congress.)

⁴⁵ Arendtová Blücherovi, 27. července 1948, Library of Congress; Briefe, s. 156-157. In: Tamtéž, s. 252.

neustále saje krev a jakou neúctu chová k Tvé neuvěřitelné práci.“⁴⁶ Pro Blüchera byla smrt Marthy Arendtové vysvobozením. A sama Hannah už nemusela trpět pocity viny jak vůči manželovi, tak vůči matce.

V době, kdy trávila dovolenou v New Hampshiru, Blücher vyhledával společnost mezi svými přáteli. Do této společnosti patřila i jistá Židovka ruského původu. Ovšem z tohoto přátelského vztahu se stal milostný poměr. Pro Hannah to bylo velice těžké a také ji trápilo, že o tomto vztahu vědí i někteří jejich přátelé. „Ale zároveň byla, tak jako většina členů ‚kmene‘, v oblasti mravů výmarskou Berlínčankou; nechápala věrnost v úzkém slova smyslu, manželsky. K druhému chovala i od něj očekávala - čeho se jí i dostávalo – věrnost kombinovanou s berlínskou bezstarostností, Gleichgültigkeit.“⁴⁷ V těchto časech ji byla velkou oporou přítelkyně Hilde Fränkelová.

V roce 1949 odcestovala Hannah Arendtová do Evropy v zastoupení Jewish Cultural Reconstruction. Při těchto cestách napsala domů mnoho dopisů a právě Hilde Fränkelová působila často jako prostředník mezi ní a Blücherem. Během cest po Evropě Arendtová také navštívila Německo. Napsala článek „*Následky nacistického vládnutí. Zpráva z Německa*, ve kterém Arendtová popisovala následky 12tiletého teroru na německém národě. Tím se jí zároveň potvrdila její teorie, že totalitarismus je ‚ještě horší než ten nejhorší druh tyranie‘. Totalitarismus ‚ničí od kořenů‘ politický, společenský a osobní život lidí.“⁴⁸

Během cestování po Evropě navštívila Hannah Arendtová Jaspersovi v Basileji. Karl Jaspers se Hannah pochlubil korespondencí mezi ním a Martinem Heideggerem a doufal, že pomocí ní obnoví přátelství mezi Hannah a Heideggerem, které bylo přerušeno v roce 1933. Tehdy se Hannah rozhodla vyprávět Jaspersovi příběh jejich milostného vztahu. Martin Heidegger Hannah Arendtovou Jaspersovi jako studentku doporučil. Psal mu o novinkách týkajících se Hannah a některé byly dokonce soukromé. Jaspers tomu ovšem nepřikládal

---

⁴⁶ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, I. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 254.

⁴⁷ Tamtéž, s. 257.

⁴⁸ Tamtéž, s. 262.

důležitost a pravdu o jejich vztahu se tedy dozvěděl až v roce 1949 právě od Hannah Arendtové.

Setkání s Heideggerem po více než 17ti letech (tedy v roce 1950) nebylo ani tak klidné, jak si představovala. Byl totiž povýšenecké a veřejně nedotknutelné povahy. V této době měl Heidegger zakázáno přednášet, bojoval o rehabilitaci a také skončily jeho veškeré naděje na „obnovení“ Německa. Arendtová byla zděšena jeho otevřeným antisemitismem a obhajováním nacionálních socialistů.⁴⁹ Přesto ho Arendtová bránila proti všem obviněním a pomluvám a v tomto ji podporoval i Blücher, který Heideggera velice obdivoval.

Elizabeth Young-Bruehlová píše, že jejich schůzky často znepríjemňovala Heideggerova žena Elfrida, která o jejich dřívějším milostném poměru věděla. Když už souhlasila se setkáním Arendtové a Heideggera, vždy se těchto schůzek účastnila. Ovšem Elzbieta Ettingerová se ve své knize *Hannah Arendtová a Martin Heidegger* tomuto vztahu věnuje podrobněji. První setkání s ním a jeho ženou popsala Arendtová v dopise přítelkyni Hildě Fränkelové: „Dnes ráno došlo ještě k rozmíšce s jeho ženou – ta mu již dvacet pět let, či od té doby, co to nadělení nějak vyšťourala, dělá ze života hotové peklo na zemi. A on, který přece notoricky vždy a všude, kde jen může, lže, nikdy prý za těch pětadvacet let nezapíral, jak vyplynulo z jednoho zmateného rozhovoru ve třech, že to zkrátka byla vášeň jeho života. Obávám se, že ta žena by byla s to, dokud bude žít, všechny Židy utopit. Je bohužel natvrdlá jako pařez.“⁵⁰ Ale sama Arendtová přiznává, že během rozhovoru s Elfridou se jí zmocnil „náhlý pocit solidarity“ a „náhlá hluboká sympatie“ k paní Heideggerové.⁵¹ Heidegger po Arendtové chtěl, aby se sblížila s jeho ženou, tak jako se podle něj Elfrida již cítí sblížena s Hannah. Podle Heideggera to totiž byla právě Elfrida, která obnovila jejich přátelství.

---

⁴⁹ ETTINGEROVÁ, E. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004, s. 9.

⁵⁰ Arendtová Blücherovi 8. února 1950, Library of Congress. In: Tamtéž, s. 108.

⁵¹ ETTINGEROVÁ, E. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004, s. 110.

Sbližení obou žen ale bylo nereálné. Dne 10. února napsala Hannah paní Heideggerové dopis, ženě, která ji odmítala nejen jako bývalou milenkou svého muže, ale i jako Židovku. Věděla, že Elfrida Heideggerová se se svými zásadami nikdy netajila a také se domnívala, že i jakýkoli rozhovor by byl zbytečný, protože by všechno řečené bylo předem zaškatulkováno – židovský, německý, čínský. A právě od této doby byly veškeré schůzky Hannah a Heideggera plánovány a střeženy jeho ženou Elfridou. Přesto Heideggera navštěvovala tak často, jak jen to bylo možné a vzájemně si byli podporou ve své práci.

1.7. Svět domovem

Hannah a Heinrich neměli děti. Příteli Hansu Jonasovi to vysvětlila tak, že když byli mladí, neměli peníze, a teď když je mají, tak už jsou na to příliš staří. Heinrich to ale viděl jinak: „Rozhodli jsme se nemít v takových časech děti. Jsme z toho smutní, ale smysl pro zodpovědnost za ty, kteří by se mohli stát nevinnými oběťmi, je nedocenitelná věc.“⁵² I když za dvacet let společného života Hannah a Heinrich zažili mnoho hrůz, snažili se, aby na veřejnosti nevystupovali jako zbabělci či jako optimističtí hlupáci.

Když napsala Arendtová článek o integraci *Reflections on Little Rock*, setkala se poprvé s veřejnou polemikou. Ovšem tato polemika byla jenom předzvěstí toho, co následovalo po vydání knihy *Eichmann v Jeruzalémě*. Článek o Little Rocku se zrodil ze soucitu s černošskými dětmi, které musely snášet rasovou nenávist bělochů z Jihu. Časopis *Life* zveřejnil fotografii ilustrující násilí v Little Rocku. Běloch (přítel otce) odváděl malé černošské děvčátko z její nové školy. Za děvčátkem stála skupinka černošských dětí s velice nenávisnými pohledy, která děvčátko požádala, aby se stala hrdinkou. Nepřítomný otec neměl udělat to, co udělal – poslat ji tam, kde ji nechtěli, chovat se jako parvena a považovat vzdělání za prostředek společenského pokroku. Děvčátku se nedostalo „absolutní ochrany důstojnosti“.

---

⁵² Blücher své matce, Kláře Blücherové, duben 1946, Library of Congress. In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 2. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 313.

V tomto článku Hannah Arendtová obviňuje černošské rodiče, že zneužívají své děti v zápase o sjednocené školy. Netušila ovšem, co se odehrávalo v myslích rodičů, kteří děti do těchto škol posílali. Uvědomovali si, že tyto události byly pro děti něco jako obřad a očekávali od svých dětí, že této hrůze budou čelit a že potlačí svůj strach, protože jsou americkými černochoy. Očekávalo se od nich, že toto vnitřní napětí, které vytváří rasová situace, zvládnou.

Článek *Reflections on Little Rock* vyšel poprvé v roce 1959, ale polemiku vyvolal již rok předtím. Když článek poslala redaktorům *Commentary*, vyvolal v redakci obrovskou debatu, a tak se rozhodla, že ho stáhne a že ho nikdy nevydá. Nakonec tedy vyšel v roce 1959 v časopise *Dissent*. Její *Reflections on Little Rock* dostaly v roce 1959 cenu Longviewové nadace jako nejpozoruhodnější novinový článek roku.

Arendtová píše v dopise Jaspersovi o tom, jak na vysokých školách v New Yorku dali studentům za úkol napsat esej na téma „Jak by měl být potrestán Hitler“. Černošská dívenka navrhla, že by ho měli navléct do černošské kůže a nechat žít ve Spojených státech. Za tuto práci dostala první cenu a čtyřleté stipendium na vysoké škole.⁵³

V letech 1961–1963 se Hannah zúčastnila procesu s Adolfem Eichmannem v Jeruzalémě. Po návratu do Ameriky byla odpočatá, ovšem po několika týdnech následovala řada nešťastných událostí. Blücherovi praskla aneurysma, ale naštěstí ho včas našla jejich přítelkyně. Když Hannah jednoho dne jela taxíkem přes Central Park, narazil do nich nákladní automobil. Řada zranění, která utrpěla, ji vyřadila na dva měsíce z aktivního života. „Zdálo se mi, že jsem měla na chvíli svůj život ve vlastních rukách. Byla jsem celkem klidná: smrt mi připadala přirozená, v žádném případě nějaká tragédie nebo cosi, co by se vymykalo z pořádku věcí. Ale zároveň jsem si říkala: jestli je to skutečně možné,

---

⁵³ Arendtová Jaspersovi, 3. ledna 1960, Marbach; KÖHLER, L. a SANER, H. (ed.). *Hannah Arendt/Karl Jaspers, Briefwechsel 1926-1969*. München–Zürich: Piper, 1985. In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 2. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 364.

celkem ráda bych ještě zůstala na tomto světě.“⁵⁴ Zrušila všechny přednášky a odešla pracovat do Palenville. Zde měla klid na práci, a tak se mohla soustředit na své poznámky z procesu s Eichmannem.

1.8. Smutné roky

Během jara 1968 Heinrich Blücher prodělal několik srdečních záchvatů a v červnu musel být krátce hospitalizován v nemocnici. Bylo to zrovna v době, kdy měl dostat jediný akademický titul, čestný doktorát z Bard College.

V roce 1969 psala Arendtová Jaspersovi dopis k jeho 86. narozeninám, ve kterém se zároveň omlouvala, že se nemůže zúčastnit oslav. Tři dny po svých narozeninách Karl Jaspers zemřel. Dne 4. března 1969 se Hannah zúčastnila zádušní mše. Pro Hannah to bylo velice těžké. Když ho v roce 1965 navštívila, byl vážně nemocný a ona se od té doby obávala jeho smrti. Arendtová si Jasperse velice vážila už v době, kdy u něho studovala: „... když jsem byla mladá, byl jste jediným člověkem, který mě vychovával.“⁵⁵ Jeho názory a mínění měly pro Arendtovou velikou váhu.

Dne 30. října 1970 přednesla Arendtová na New School úvahu *Myšlení a morální uvažování*. Toho večera byl u Blüchera jeho přítel. Velice zaníceně spolu diskutovali i přesto, že měl Blücher bolesti na hrudi. Druhý den se mu udělalo zle a dostal infarkt. Když držel svou ženu za ruku, klidně řekl: „Tak je to tu.“ Zemřel toho večera v nemocnici Mount Sinai ve věku 71 let. Dne 4. listopadu 1970 měl pohřeb v kapličce na Riverside. Byl to jednoduchý obřad.

Arendtová po Blücherově smrti neztratila zájem o politické dění. Velikou oporou v tomto období, kdy si přišla velice osamocená, jí byli její přátelé. V roce 1971 ji lékař oznámil, že má angínu. „V žádném případě to není dostatečně zlé, abych se tím vzrušovala. Ale samozřejmě si neodpustil ty obvyklé řeči – že je třeba vypnout, přestat kouřit atd. Budu dělat to, co si myslím, že je správné –

---

⁵⁴ Arendtová Jaspersovi, 31. března 1962, Marbach; KÖHLER, L. a SANER, H. (ed.). *Hannah Arendt/Karl Jaspers, Briefwechsel 1926-1969*. München–Zürich: Piper, 1985, s. 511. In: Tamtéž, s. 385.

⁵⁵ Arendtová Heideggerovi 8. května 1954, Hannah Arendt Literary Trust. In: ETTINGEROVÁ, E. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004, s. 133.

budu se vyhýbat všemu, co by mě mohlo přivést do nepříjemné situace, čím myslím situaci, která by mě obtěžovala. Budu méně kouřit nebo úplně přestanu, když mě to bude obtěžovat anebo mi bránit v psaní...⁵⁶

Před cestou do Skotska Arendtová navštívila rodinu v Londýně. Tyto cesty ji natolik unavily, že uprostřed přednášky dostala infarkt, který jí byl téměř osudný. Ihned po té, co z jejího nemocničního pokoje odnesli kyslíkový přístroj, začala znovu kouřit, odmítala se zdravě stravovat a nehodlala se vzdát kávy. Po měsíci klidu se rozhodla, že navštíví Heideggera ve Freiburgu.

V lednu roku 1975, při vystupování z taxíku, zakopla Arendtová o díru a upadla. Když ji o dva dny později volala přítelkyně Lotte Kohlerová, o nehodě se sice zmínila, ale přesvědčovala přítelkyni, že je v pořádku a že nepotřebuje pomoc lékaře. Ve skutečnosti však měla domluvenou návštěvu lékaře na druhý den. Jelikož ale ten den byla strašlivá bouřka, nikam nešla.

Na jaře v roce 1975 byla Hannah Arendtová pozvána do Dánska, kde ji dánská vláda 18. dubna 1975 udělila Sonningovu cenu za příspěvek k evropské civilizaci. Byla prvním americkým občanem a první ženou, která tuto cenu dostala.

Dne 4. prosince 1975 pozvala Arendtová na večeři Salo a Jeanette Baronovi. V psacím stroji měla rozepsanou první stranu rukopisu *Souzení* – třetí část spisu *Život ducha*. Po krátkém záchvatu kašle se však bezvládně zhroutila do křesla, do kterého si sedla, aby jim podala kávu a ztratila vědomí. Baronovi v lékárnice našli jméno jejího lékaře, který ihned přišel. Zavolali také Lotte Kohlerovou, ovšem před jejím příchodem zemřela Hannah Arendtová na infarkt. Pohřeb se konal 8. prosince 1975 na stejném místě jako pohřeb jejího manžela – v kapliče na Riverside. Přála si mít jednoduchý vzpomínkový obřad s přáteli.

V roce 1961 se Hannah Arendtová stala předsedkyní organizace Pomoc pro španělské utečence, kterou podporovala od roku 1953. „Arendtová dostala čestné tituly dvanácti amerických univerzit, byla přijata do Národního institutu pro

---

⁵⁶ Arendtová McCarthyové, 8. prosince 1971 (ve vlastnictví McCarthyové). In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 2. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 507.

umění a vzdělanost a do Americké akademie pro umění a vědu. V roce 1969 dostala Emerson-Thoreauovu medaili Americké akademie a v roce 1967 jí Německá akademie pro jazyk a poezii udělila Cenu Sigmunda Freuda.⁵⁷ V New Haven jí byl udělený titul honoris causa Yale University.

---

⁵⁷ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 2. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 448.

2. DRUHÁ ČÁST – DÍLO

V této části se zaměřím na nejvýznamnější díla Hannah Arendtové, která souvisí s židovskou tematikou, totalitarismem, druhou světovou válkou apod.

Prvním dílem, kterým se zabývám je spis *Rahel Varnhagenová – Život jedné Židovky*. Toto dílo je možné pokládat za jakousi autobiografii Hannah Arendtové. Rahel Varnhagenová z počátku odmítala být Židovkou, ovšem ke konci života své židovství přijala.

Dalším významným spisem Hannah Arendtové je *Původ totalitarismu*, dílo, které věnovala svému manželovi Heinrichu Blücherovi. Spis se skládá ze tří částí – Antisemitismus, Imperialismus a Totalitarismus. V diplomové práci se zabývám první a poslední částí tohoto díla.

Jejím nejvíce kontroverzním dílem je *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Tento spis je výsledkem procesu s nacistickým zločincem Adolfem Eichmannem, kterého se zúčastnila v Jeruzalémě v letech 1961-1962. Zaměřila jsem se na kontroverzi, kterou tato kniha vyvolala, osobnost Adolfa Eichmanna a analýzu pojmu „banalita zla“.

2.1. Rahel Varnhagenová – Život jedné Židovky

Hannah Arendtová po dokončení své disertační práce (1928) zamýšlela napsat práci o německém romantismu, ke kterému ji přivedl její čtenářský zájem. Ovšem již před rokem 1930 se rozhodla, že tuto práci zúží na Rahel Varnhagenovou. V Rahel Varnhagenové našla Hannah spřízněnou duši. Napsáním tohoto díla napsala jakousi autobiografii. „Osudem Rahel Varnhagenové bylo její židovství, a ona se s ním naučila žít jako – řečené slovy Hannah Arendtové – ‚vědomý pária‘.“⁵⁸ Rahel Varnhagenová, rozená Levinová, byla Židovka německého původu, která se proslavila intelektuálním salonem.

---

⁵⁸ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 40.

Arendtovou na ní velice fascinovalo ponížení a urážky, kterým jako Židovka musela čelit.⁵⁹

Tento spis není pouhým životopisem. Je to spíše esej o směru myšlení Rahel Varnhagenové, jasném a jednoduchém: „Jsem Schlemihl a Židovka.“ Rahel Varnhagenová žila v 18. století, v době, kdy začalo období asimilace, které skončilo až s nástupem Hitlera k moci, kdy se rasismus stal v Německu státní politikou a kdy byly uzavřeny hranice.⁶⁰ Rahel chtěla před svým židovstvím utéct obratem ke křesťanství a sňatky s nežidovskými muži.

Kniha začíná citováním slov, které Varnhagenová vyslovila na smrtelné posteli: „To, co bylo pro mě v životě největší potupou, nejtrpčím zúžením a neštěstím, to, že jsem se narodila jako Židovka, bych teď za nic na světě nechtěla postrádat.“⁶¹ Rahel Varnhagenová měla zpočátku od svého židovství odstup, a to díky rozumu, který v osvícenství osvobozuje od reality a vytváří svět, který je bez poznání a bez zkušenosti přístupný každé rozumové bytosti.⁶²

Příběh Rahel Varnhagenové odhaluje další rozměr – rozměr smrti. Do knihy Arendtová zařadila kapitolu *Den a noc*. Tato kapitola tvoří samotné jádro knihy a zabývá se Raheliny sny v období patnácti let. V noci byla Rahel jako uvrhnutá na širé moře — bez kormidla a sama.⁶³ Její sny jsou většinou zaměřené na bolestný ráz jejího židovství, ale odehrává se v nich i mnoho jiných událostí z běžného života – rodina, dětství, láska, ...

Jedenáct kapitol Arendtová dokončila ještě před rokem 1933, tedy dříve, než odešla z Berlína. Zbývající dvě kapitoly dopsala až v roce 1938 a logicky jsou psány už v jiném duchu.

V knize se objevovala sionistická kritika asimilace, kterou si Arendtová tehdy osvojila. „Ve společnosti, která je ve své nejhlubší podstatě nepřátelská

---

⁵⁹ ETTINGEROVÁ, E. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004, s. 8.

⁶⁰ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 2. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 90.

⁶¹ ARENDTOVÁ, H. *Rahel Varnhagen: The Life of a Jewess*. Doplněné vydání, Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1974, s. 3; něm.vydání: *Rahel Varnhagen: Lebensgeschichte einer deutschen Jüdin aus der Romantik*, Piper, München 1959, s. 15. In: Tamtéž, s. 91.

⁶² Tamtéž, s. 9; tamtéž, s. 21. In: Tamtéž.

⁶³ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 94.

k Židům – a to byly až do 20. století všechny země, kde žili Židé – se Židé mohou asimilovat, jen pokud asimilují antisemitismus.“⁶⁴ Svět, ve kterém Rahel Varnhagenová žila, se stával stále antisemitštější a proto se bez váhání rozhodla své židovství přijmout. Rahel si totiž uvědomovala, že antisemitismus není jen záležitostí německých či evropských dějin.

2.2. Původ totalitarismu

Tuto knihu začala Hannah Arendtová psát v letech 1945 a 1946 a poprvé byla vydána v roce 1951. Věnovala ji svému manželovi Heinrichu Blücherovi. „Arendtová a Blücher chápali tuto knihu jako frontální útok na 19. století v Evropě, na buržoazní století, které zplodilo živly, ze kterých se v Německu vykrytalizoval totalitarismus. Při psaní o minulosti pro budoucnost si jako motto zvolila Jaspersovu maximu: *Treue ist das Zeichen der Wahrheit* (Věrnost je znamením pravdy).“⁶⁵ Původní název této knihy byl *Prvky hanby: Antisemitismus - Imperialismus - Rasismus*, někdy však také používala název *Tři pilíře pekla*. O konečném názvu *Původ totalitarismu* se rozhodla v době, kdy byla kniha téměř připravena k tisku, tedy až o šest let později. Ovšem ani s tímto názvem nebyla Arendtová spokojená. Tón knihy by podle ní vystihoval název *Břemeno našich časů* (tento název přes její nesouhlas použil jeden americký vydavatel).

Tato kniha se skládá ze tří částí, z nichž každá je názvem problému či souhrnem problémů - antisemitismus, imperialismus a totalitarismus. Arendtová se zaměřila hlavně na prvky nacismu, na jejich původ v minulosti a na skutečné politické problémy. „Hannah Arendtová chápala nacismus jako jeden z logických důsledku krystalizace prvků obsaženého v antisemitismu, imperialismu

---

⁶⁴ ARENDTOVÁ, H. *Rahel Varnhagen: The Life of a Jewess*. Doplněné vydání, Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1974, s. 224; něm.vydání: *Rahel Varnhagen: Lebensgeschichte einer deutschen Jüdin aus der Romantik*, Piper, München 1959, s. 208. In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 96.

⁶⁵ Arendtová uvádí toto motto in *Karl Jaspers zum fünfundachtzigsten Geburtstag*, PIPER, K., SANER H. (ed.). *Erinnerungen an Karl Jaspers*. München: Piper vela, 1974, s. 314. In: Tamtéž, s. 213.

a rasismu. Nacismus nenazývala ‚totalitarismem‘, ale ‚rasovým imperialismem‘⁶⁶ a nezabývala se jiným režimem, který bude později chápat jako totalitní, stalinským Ruskem.⁶⁷

Poté, co Arendtová dopsala původní rukopis, dospěla k novým závěrům spojeným s analýzou totálního ovládnutí. Závěrečné poznámky tedy ve druhém vydání tohoto spisu nahradila epilogem, kterému dala název *Ideologie a teror* a ve kterém nastínila své obecné úvahy.

„Na posledních stranách *Původu totalitarismu* Hannah Arendtová píše o holocaustu a zejména vyhlazovacích táborech jako objevení ‚radikálního zla‘ na zemi.“⁶⁸ Jsou to v podstatě poznámky z jejího článku *The Concentration Camps* zařazeného do této knihy. Arendtová, po množství svědectví těch, kteří přežili koncentrační a pracovní tábory, a také po množství materiálů, které si přečetla, je toho názoru, že totalitní vláda se od ostatních způsobů vlád liší právě koncentračními tábory a terorem, kterého užívali nacisti i Rusové. Moc totalitního zřízení je totiž v zásadě založena na použití teroru, na institucích v podobě koncentračních táborů a na trvalém zrušení občanských svobod. Zajatecké a internační tábory během první světové války a i během druhé světové války byly zcela odlišné. „Nacistické i sovětské dějiny jsou důkazem toho, že žádné totalitní zřízení nemůže existovat bez teroru a žádný teror nemůže být účinný bez koncentračních táborů.“⁶⁹ Co se týče koncentračních a vyhlazovacích táborů, v ruských táborech nepanovala taková krutost, jak v těch německých. Vězni v Rusku neumírali proto, že zde byli lidé týráni, ale proto, že jim nebyla věnována jakákoli péče.⁷⁰

Původně Arendtová chápala koncentrační tábory pouze jako instituci nacismu, později však dospěla k takovému pohledu, podle kterého jsou

---

⁶⁶ Tento výraz pochází z knihy Franze Neumanna *Bebemoth*.

⁶⁷ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, I. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 217.

⁶⁸ VILLA, D. *The Cambridge Companion to Hannah Arendt*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 74. (In the last pages of *The Origins of Totalitarianism* Hannah Arendt had written of the Holocaust and in particular of the extermination camps as the appearance of “radical evil” on earth.)

⁶⁹ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, I. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 217.

⁷⁰ ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 55.

koncentrační tábory základem totalitního zřízení obecně. Toto je také velice znatelné v samotné knize, kdy se nacismu autorka věnovala velmi podrobně (i většina materiálu o antisemitismu a imperialismu se vztahuje na nacismus) a sovětským režimem se zabývá až v poslední části knihy. Na tomto základě pak chtěla v letech 1952 a 1953 napsat studii zvanou *Marxistické prvky totalitarismu*. Chtěla podat obraz Ruska 19. století a podoby marxismu za vlády Lenina a Stalina.

V druhém vydání *Původu totalitarismu* z roku 1958 je článek *The Concentration Camps* doplněn třemi stranami, na kterých Arendtová analyzuje pojem „radikálního zla“. Odmítla smířit se se světem, ve kterém toto nepochopitelné, nepotrestatelné a neodpustitelné zlo existuje.

2.2.1. Antisemitismus

Hannah Arendtová v *Původu totalitarismu* píše, že antisemitismus není totéž, co náboženská nenávisť vůči Židům, jelikož antisemitismus je světskou záležitostí. Pronásledování Židů také není jenom záležitostí nacistického Německa, ale ve skutečnosti byli Židé pronásledováni již od konce Římské říše (tj. od 5. století). Samotná historie antisemitismu se ale objevila až v polovině 19. století. „...židovská otázka a antisemitismus... se staly katalyzátorem vzestupu nacistického hnutí a poté stály u zrodu organizované struktury Třetí říše, v níž každý občan musel prokázat, že není Židem, a světové války, jejichž krutost předčila předchozí válečné konflikty a konečně bezprecedentního zločinu genocidy západní civilizace.“⁷¹

Podle Arendtové nebyl jediným přímým, nefalšovaným důsledkem antisemitského hnutí 19. století nacismus, ale sionismus⁷², který byl jakousi odpovědí na antisemitismus. Nacisté k vysvětlení svých vládních nároků používali již zmiňovaných *Protokolů sionských mudrců*.

---

⁷¹ ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 17.

⁷² Židovské hnutí podporující samostatný židovský stát, jehož zakladatelem byl doktor Theodor Herzl.

Antisemitismus dosáhl vrcholu v době, kdy Židé již nesměli vykonávat veřejné funkce a neměli už takový vliv. Zbylo jim pouze jejich bohatství. A lidé nenávidí ty, kteří mají bohatství bez moci. Bohatství bez moci či nadřazenost bez politického důvodu jsou považovány za příživnické, odpudivé, protože přetrhávají všechny vazby, kterými jsou lidé mezi sebou spojeni.⁷³ Nenávist vůči Židům byla tedy pouze reakcí na jejich význam a moc.

Elzbieta Ettingerová ve své knize *Hannah Arendtová a Martin Heidegger* píše, že zda člověk je či není antisemitou, ještě není důkazem o jeho lidskosti či nelidskosti. Byli totiž antisemité, kteří riskovali své vlastní životy, aby zachránili životy Židům. „Antisemitismus je chyba, slabost, předsudek.“⁷⁴

2.2.2. Dreyfusova aféra

Arendtová do první části *Původu totalitarismu* zařadila kapitolu *Dreyfusova aféra*, jako ukázkou toho, že se antisemitismus objevil dříve než až s příchodem nacismu. Jednalo se o politický skandál, který se odehrál ve Francii na konci roku 1894. Alfred Dreyfus byl židovský důstojník francouzského generálního štábu. Kvůli nepravdivému obvinění byl odsouzen za špionáž pro Německo k doživotnímu vyhnanství na Ďábelských ostrovech. Státní zastupitelství mělo údajně objemný svazek důkazů, ale uveden byl pouze tzv. „bordereau“. Tento dopis, adresovaný německému vojenskému atašé Schwartzkoppenovi, měl napsat sám Dreyfus. Ale proč z celého svazku byl použit pouze tento jediný důkaz? Byly informace o ostatních důkazech jen výmysly? Na to Arendtová odpověď nedává.

V červenci 1895 se vedoucím informačního odboru generálního štábu stal plukovník Picquart. Ten v květnu 1896 zahájil vyšetřování podezřelé činnosti důstojníka majora Esterhazyho, protože byl přesvědčen, že ten dopis psal on. Informoval o tom svého nadřízeného, ale ten odmítl přezkoumání Dreyfusova případu a zastavil stíhání proti Esterhazymu. S odsouzením Dreyfuse zřejmě

---

⁷³ ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenth, 1996, s. 53.

⁷⁴ ETTINGEROVÁ, E. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004, s. 69.

souhlasil, protože jak si jinak vysvětlit, že o šest měsíců později byl nepohodlný Picquart převelen do Tunisu?

V tuto dobu zveřejnil Bernard Lazare první pamflet o aféře s názvem *Justiční omyl, pravda o Dreyfusově aféře*. Picquart se ale nevzdal a v červnu 1897 informoval místopředsedu senátu o podrobnostech procesu a o Dreyfusově nevině. V listopadu téhož roku začal Georges Clemenceau bojovat za znovuotevření případu. Za Dreyfuse se postavil i spisovatel Emile Zola. Dopis s názvem *Žaluji (J'Accuse)*, který byl uveřejněn v Clemenceauových novinách v lednu 1898, byl adresovaný prezidentu Fauremu, ve kterém Zola apeloval na propuštění Dreyfuse. Zola byl pro pomlouvání armády odsouzen občanským i odvolacím soudem k jednoletému vězení a pokutě. Před trestem ale utekl do Londýna. V této době byl zatčen i Picquart.

A jak to bylo s Esterhazym? Ten byl v srpnu 1898 propuštěn z armády pro trestný čin zpronevěry. Sám se obrátil na jednoho novináře a řekl, že to on napsal „bordereau“. Ale proč? Prý na příkaz jeho nadřízeného a bývalého náčelníka odboru kontrašpionáže. „O několik dní později plukovník Henry, další zaměstnanec stejného odboru, přiznal padělky dalších několika materiálů z Dreyfusova spisu a spáchal sebevraždu.“⁷⁵ Odvolací soud tak nařídil vyšetřování Dreyfusova případu.

V červnu 1898 zrušil odvolací soud původní rozsudek a v srpnu téhož roku se v Rennes konal přezkumný proces. Vzhledem k „polehčujícím okolnostem“ byl Dreyfus odsouzen k deseti letům vězení. O týden později byla Dreyfusovi udělena milost prezidentem republiky. V roce 1900, kdy byl zaručen úspěch Světové výstavy v Paříži, hlasovala sněmovna poslanců proti dalšímu přezkoumání Dreyfusova případu a v prosinci téhož roku byly zastaveny všechny procesy. O tři roky později požádal Dreyfus o nové přezkoumání, ale až v roce 1906 zrušil odvolací soud rozsudek z Rennes a zprostil Dreyfuse všech obvinění. Ovšem odvolací soud neměl oprávnění Dreyfuse zprostit viny; měl nařídít nový proces. Proč se tak nestalo? Arendtová píše, že by se proces musel konat před

---

⁷⁵ ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 159.

vojenským tribunálem a ten by pravděpodobně vedl k novému odsouzení. Dreyfus proto ve skutečnosti nikdy nebyl zproštěn viny a jeho případ nebyl nikdy uzavřen. Devět let po udělení milosti a dva roky poté, co byl Dreyfus zproštěn viny, byl otevřeně napaden na ulici. A co na to soud? Ten útočníka zprostil obvinění a naznačil, že tím útočník vyjadřuje nesouhlas s rozhodnutím, které Dreyfuse zprostito viny.

V roce 1924 byl vydán spis s názvem *Shrnutí věci Dreyfus*, který se stal příručkou antidreyfusiánů. „Když Dreyfus v roce 1935 zemřel, tisk politického středu se bál problému dotknout, zatímco levicové listy stále ještě psaly o Dreyfusově nevině a pravicové o jeho vině.“⁷⁶

Jak je možné, že politické důsledky této aféry přetrvávají až dodnes? Podle Arendtové za to mohou dvě věci, které ve 20. století získaly na významu. První byla nenávisť k Židům; druhá nedůvěra vůči republice samé, parlamentu a státní soustavě. Termín antidreyfusián až do dnešní doby označuje vše, co je antirepublikánské, antidemokratické a antisemitské. „Francie padla proto, že již neměla žádné skutečné dreyfusiány, nikoho, kdo by ještě věřil tomu, že lze ve jménu republiky hájit či uskutečňovat demokracii a svobodu, rovnost a spravedlnost.“⁷⁷

Francouzští vůdci zavedli protižidovské zákony. Chlubili se, že jejich zákony pro Židy se liší od zákonů říše. Katolické duchovenstvo se snažilo zaměřit proti Židům, ale přitom ukázali nejen to, že kněží ztratili svůj politický vliv, ale i to, že nejsou antisemity. Spíše naopak, biskupové a celá shromáždění církevních zástupců protestovali proti pronásledování Židů nejdůrazněji. „Dreyfusův případ je proto něčím víc než jen bizarním, nedokonale vyřešeným zločinem, aférou štábních důstojníků maskovaných falešnými vousy a tmavými brýlemi, roznášejících své hloupé padělky nočními ulicemi Paříže. Jejím hrdinou

---

⁷⁶ ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 161.

⁷⁷ Tamtéž, s. 164.

není Dreyfus, ale Clemenceau a nezačíná zatčením židovského důstojníka, ale panamským skandálem.⁷⁸

A jak to tedy bylo se zatčením a odsouzením Dreyfuse? Byl to pouze justiční omyl, nebo generální štáb úmyslně nastražil padělané bordereau proto, aby mohl být nějaký Žid označen za zrádce? To zůstalo záhadou. Ale ve prospěch druhé hypotézy hovoří skutečnost, že Dreyfus byl prvním Židem v generálním štábu, což muselo vzbudit zuřivost a zděšení. Návist k Židům byla ale rozpoutána ještě předtím, než byl vynesena rozsudek. Dosud bylo zvykem, že byly informace o špionážním případě utajeny, ale v tomto případě důstojníci dodávali podrobnosti o případě včetně jmen obviněných. Ale i po obnoveném procesu v Rennes německý demokrat Wilhelm Liebknecht stále ještě věřil v Dreyfusovu vinu, protože si nedokázal představit, že by se příslušník vyšších vrstev mohl stát obětí chybného rozsudku.

Clemenceau byl konečně přesvědčen, že je Dreyfus nevinný. „Velikost Clemenceauova přístupu byla v tom, že nesměřoval proti určitému justičnímu omylu, ale byl založen na takových abstraktních myšlenkách, jako je spravedlnost, svoboda a občanská čest.“⁷⁹ Přesto, že během tří let po Dreyfusově zatčení vliv antisemitismu vzrostl, v ulicích zůstal relativní klid. Až když Clemenceau začal uveřejňovat svoje články, když Zola uveřejnil své *Žaluji* a když tribunál v Rennes zahájil řadu procesů, začala lůza jednat. Po všem, co dreyfusiáni učinili, následovaly výtržnosti v ulicích. Zkušenost s Dreyfusovou aférou vedla Clemenceaua k opovržení lidmi a k přesvědčení, že jenom on je schopen republiku chránit.

Clemenceauův boj za spravedlnost jako základ státu zahrnoval také obnovení rovných práv pro Židy. „Clemenceau byl jedním z mála opravdových přátel, které moderní židovstvo mělo, právě proto, že uznal a prohlásil před celým světem, že Židé jsou jedním z utiskovaných národů Evropy.“⁸⁰

---

⁷⁸ ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 166.

⁷⁹ Tamtéž, s. 185.

⁸⁰ ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 196.

Jak Arendtová píše, Dreyfusova aféra nebyla nic jiného než komedie. Až Světová výstava v Paříži roku 1900 sjednotila rozpolcenou zemi, přiměla parlament změnit názor ve prospěch obnovení procesu a usmířit nesourodé skupiny národa. Parlament, který o rok dříve jednohlasně zamítl obnovu procesu, odhlasoval nyní dvoutřetinovou většinou nedůvěru antidreyfusiánské vládě. Prezident Loubet dal Dreyfusovi milost a celou aféru ukončil. Clemenceau, který až do samotného hořkého konce odsuzoval pochybnou milost a ještě pochybnější amnestii, byl ale zklamaný. Třetí republika totiž očistila Dreyfuse, aniž mu umožnila řádný proces.

2.2.3. Totalitarismus

V roce 1968 se ve druhém vydání *Encyklopedia of Social Science* objevilo heslo „totalitarismus“, které definoval Herbert J. Spiro. Už tehdy autor předpovídal, že stejně jako v prvním vydání (1953) se ve třetím vydání pojem „totalitarismus“ neobjeví. Tvrdil, že máme dvě autentické formy totalitní vlády: národní socialismus a bolševismus. Arendtová také byla přesvědčená, že nacismus a bolševismus jsou variantami toho samého modelu. V *Původu totalitarismu* totiž uvádí, kolik obětí si vyžádal i bolševický systém (první pětiletý plán si vyžádal devět až dvanáct milionů obětí, k tomu je třeba přičíst oběti velké čistky, tedy asi tři miliony popravených a ve městě Vinnica byl objeven masový hrob, kde byly pohřbeny další tisíce popravených z let 1937 – 1938, a o kterém nebylo dlouho nic známo).⁸¹

Totalitarismus se od jiných forem politického útlaku (despocie, diktatura, tyranie) liší nejen tím, že jeho prostředky totální nadvlády jsou drastičtější, ale liší se také svou podstatou. „Teror diktatury – lišící se od teroru totalitní vlády tím, že ohrožuje pouze skutečné oponenty, nikoli nevinné občany bez politických názorů – byl zruďný a udusil veškerý politický život.“⁸² Rozdíl mezi tyranii a totalitární vládou Hannah Arendtová popisuje také v knize *Mezi minulostí*

---

⁸¹ ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 35.

⁸² Tamtéž, s. 448.

a budoucností. Totalitární vládu a její organizace přirovnává k cibuli, kde je v samotném středu v prázdném prostoru vůdce, který své politické kroky činí vždy zevnitř. Zatímco „tyran je vládce, který vládne sám proti všem a ‚všichni‘ utiskovaní si jsou rovni, zvláště svou bezmocností.“⁸³ Rozdíl je i v pojetí svobody. Hannah Arendtová říká, že svoboda jako pohyb lidských bytostí je ohrožena dokonce i ve svobodných společnostech, ale radikálně je zrušena pouze v totalitárních systémech, nikoli v tyraniích a diktaturách.⁸⁴

Totalitarismus všude, kde se dostal k moci, zničil jak politické, tak ale i společenské a právní tradice dané země. Ústředním předpokladem totalitarismu je, že „vše je možné“. Hlavním nástrojem vlády totalitarismu se stal teror, byl podstatou této formy vlády. Teror už nebyl jenom prostředek k zastrašování a vyhlazování protivníků, ale stal se nástrojem k ovládnutí mas. V nacistickém režimu dosáhl teror svého vrcholu během války, když už byl německý národ „jednotný“.⁸⁵ Nejdříve docházelo k vyhlazení skutečných nepřátel a poté došlo k vyhlazování „objektivních nepřátel“⁸⁶. Tehdy se teror stal skutečným obsahem totalitních režimů. Až v posledním totalitním období vývoje policie se upouští od označení „objektivní nepřítel“ a výběr obětí je zcela na náhodě. Např. Německo svůj teror zaměřilo zejména na Židy, zatímco sovětské Rusko, i když nikdy nepřipustilo, že by mohl bolševický systém namířit teror proti zcela nevinným lidem, bylo v těchto praktikách „pokročilejší“. V Rusku totiž teror nebyl omezen žádnými rasovými kritérii, a tak se obětí policejního teroru mohl stát kdokoli.

Nelze jednoduše říci, že je totalitní režim nezákonný a stejně tak jednoduše nelze říci, že totalitní teror má stejnou povahu a použití jako teror klasické tyranie. Despotický režim, který je bezprávný, používá teror k zastrašení

---

⁸³ ARENDTOVÁ, H. *Mezi minulostí a budoucností: osm cvičení v politickém myšlení*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002, s. 93.

⁸⁴ Tamtéž, s. 97.

⁸⁵ ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenth, 1996, s. 537.

⁸⁶ Za „objektivní nepřátelé“ se v Německu považovali Židé, v Rusku to byly potomci bývalých vládnoucích tříd. Jednalo se o nepřátele režimu v souladu s jeho ideologií. Ovšem kdyby se jednalo pouze o nenávisť k Židům či buržoazii, bylo by možné se po spáchání jednoho obrovského zločinu vrátit normálnímu životu a vládě. To se však nestalo, jelikož např. nacisté po plánovaném vyhlazení židovského národa učinili první kroky k likvidaci polského národa. Hitler dokonce plánoval zničení i některých skupin Němců, kteří měli mít povinnost nosit označení P jako obdobu židovské hvězdy.

a k případné likvidaci politických protivníků. Úkolem teroru v totalitním režimu nebylo rozvrátit moc, zastrašovat lid od politické akce a nutit je, aby se stáhli z veřejné oblasti. Jde o to, aby se teror stal stálou součástí politické skutečnosti. „Teror, který byl ve chvíli vzniku totalitní vlády viditelný, ba spektakulární,... působením totality také prochází radikální transformací. Vytrácí se a ustupuje z centra dění uvnitř politické reality a stává se čím dál víc neviditelným;... je stále víc začleňován do hladkého chodu společenského soustrojí, z hlediska kterého se prostě určití jednotlivci, případně celé skupiny lidí, stali nadbyteční.“⁸⁷ „Za podmínek totalitního režimu ‚teror není‘,“ říká Arendtová, „pro lidi, ani proti nim, ale proto, že je používán jako jedinečný nástroj, kterým samovolný pohyb dějin či přírody dosahuje svého vlastního urychlování.“⁸⁸

Arendtová se zúčastňovala diskusí o totalitarismu. V březnu 1953 se zúčastnila konference o totalitarismu v Bostonu, kam ji pozval její přítel Carl J. Friedrich. Zde se snažila přesvědčit účastníky konference, že na totalitarismus mají pohlížet z politického, nikoli ze sociologického či psychologického hlediska, jinak by totiž hrozilo, že by se na totalitní praktiky mohlo nahlížet jako na obměnu tyranských či despotických metod. „Totalitarismus totiž chápala jako totální popření prostorových a časových požadavků na svobodu. Totalitní ideologie ničí minulost i budoucnost, minulost nahrazují mýty, které vzývají Přírodu a Historii, a nepředvídatelnost budoucnosti zatemňují milenaristickou vizí naplnění těchto mýtů. Totalitní teror v koncentračních táborech ničí veškerý prostor, kde se člověk může pohybovat a konat spolu s jinými. Svoboda myslet i svoboda konat zanikají....“⁸⁹ Arendtová tvrdila, že totalitarismus ničí existenční podmínky života (čas pro myšlení a prostor pro jednání). V *Původu totalitarismu* Arendtová píše, že „... kdekoli se totalitarismus ujal vlády, začal ničit podstatu

---

⁸⁷ ARENDTOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 407.

⁸⁸ Tamtéž, s. 408.

⁸⁹ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, I. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 271.

člověka.⁹⁰ Totalitarismus se rovná likvidaci svobody jako lidské a politické reality.

„Problém totalitarismu nebyl ani tak v tom, že by zbavoval svobody myšlení, jako spíše v tom, že za nás povinnost myslet přebírá, snímá z našich beder tíži mravního rozhodování, které by mělo být podle Arendtové základním lidským instinktem. Hrůzy ruských, německých (ale i československých) koncentráků jsou dokladem překvapivě snadného selhání tohoto instinktu v jednotlivých lidských myslích.“⁹¹

Co se týče lidské svobody, tak ta je možná pouze tam, kde se uznávají a respektují zákony. Tam, kde se toto radikálně popírá, vzniká totalitní forma moci. Totalitní režim se vytváří tak, že zruší vládu zákona a vytvoří takový stav, kdy se rozhodujícím činitelem stává moc vůdce, která není ničím omezována a která nic nad sebou neuznává. A právě takováto forma vlády porušuje řád společnosti, ve které se uchytila. Podstatným problémem totalitního režimu není ten, že by zde byl nepřítomný zákon, ale naopak. Podle Hannah Arendtové se zákon v totalitní formě vlády stává nutností, která svobody zbavuje a které se stačí přizpůsobit.

„Totalitarismus ještě není ustaven násilným převzetím politické moci a ovládnutím mocenského aparátu stranou či hnutím s totalitními ambicemi. Realitou se stává ve chvíli, kdy princip totalitní vlády je společností ‚poznán‘ a počíná určovat a normovat lidské chování; kdy se lidé, včetně profesionálních právníků, totalitě přizpůsobí a počnou být loajální vůči jejímu základnímu zákonu.“⁹²

Totalitarismus není jen vládní forma, určité státní zřízení, ale je to projekt totální vlády, která se prokazuje „vyššími zákony“ a usiluje vyřešit problém domácí politiky (která plyne z nepřevoditelnosti a současné závislosti soukromé a veřejné oblasti života) a problém mezinárodní. První problém totalitarismus

---

⁹⁰ ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 11.

⁹¹ RULF, J. *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o vině a konci výpravčího vlaku do ráje*. Reflex, roč. 7, č. 1, s. 49.

⁹² ARENDTOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 406.

vyřešil tak, že zrušil rozdíl mezi veřejným a soukromým a tím, že změnil zákony v zákony „vyšší“, se zbavil plurality ve společnosti, která byla považována za zlo. O řešení problému na úrovni mezinárodní usiluje tím, že si za konečný cíl stanovil totální ovládnutí člověka. Totalitarismus má vždy ambice globální, to jest světovládné. Totalitarismus nebyl něčím, co se náhle zjevilo v Evropě, ale byl hlubokou krizí, která se připravovala od začátku novověku, aby propukla ve dvacátém století.

Totalitarismus se snaží „přeměnit přirozenost člověka“. Státisíce lidí se ocitly bez domova, bez státní příslušnosti, mimo zákon a nežádoucí lidé se stávali ekonomicky přebyteční a obtížní. „Totalitarismus neusiluje o despotickou nadvládu nad lidmi, ale o systém, v němž jsou lidé nadbyteční.“⁹³ Tím, že si lidé nárokují všemohoucnost, nárokují si tím, podle Arendtové, možnost činit lidi nadbytečnými. Nadbytečnost, která dělá toto zlo tak radikální, není jen ponižování, mučení, vraždění Židů i ne-Židů, ale je to také domýšlivost vůdců, kteří si myslí, že jsou všemocní, že mohou soutěžit s Bohem, který pluralitu lidských bytostí stvořil.

„Nadbytečnost je v *Původu totalitarismu* všudypřítomné téma. Má různé formy a Arendtová zkoumá jejich význam v různých kontextech. Poznává, že hlavní politické události dvacátého století, od první světové války, způsobily, že milion lidí je nejen bez domova a bez státní příslušnosti, ale je s nimi zacházeno tak, jako kdyby byli úplně zbyteční a postradatelní.“⁹⁴ Arendtová tak dobře předpověděla vznik mas nadbytečných lidí. Bezpráví není v tom, že jsou zbaveni života, hledání štěstí, rovnosti před zákonem či svobody, ale to, že už nepatří k žádné skupině. Vážné není to, že si nejsou rovni před zákonem, ale to, že už pro ně žádný zákon neexistuje. Ne to, že jsou utlačováni, ale že je nikdo utlačovat nechce.

---

⁹³ ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenth, 1996, s. 617.

⁹⁴ BERNSTEIN, R. J. *Radical evil. A philosophical interrogation*. Cambridge: Polity Press, 2002. s. 209. („Superfluousness is a pervasive theme in *The Origins of Totalitarianism*. It takes a variety of forms, and Arendt explores its significance in a variety of contexts. She notes that the major political events of the twentieth century, from the First World War on, have created millions of people who are not only homeless and stateless, but are treated as if they were completely superfluous and dispensable.“)

Podle Arendtové je nejhlubší význam nadbytečnosti (ten, který Arendtová nazývá radikálním zlem) ztělesněn v koncentračních a vyhlazovacích táborech, „laboratořích“ totalitních režimů. Tyto laboratoře měnily charaktery lidských bytostí, tedy „vytvářely lidské bytosti jako lidské bytosti nadbytečné“. Dalším vysvětlením této fráze je to, že nacističtí vůdci se považovali za všemohoucí, mysleli si, že vše je možné a snažili se eliminovat pluralitu (jinakost) svých obětí. „Když nemožné bylo učiněno možným, stalo se oním nepostradatelným, neodpustitelným absolutním zlem, které se již nedalo chápat a vysvětlovat špatnými motivy ziskovosti, chtivosti, chamtivosti, zášti, vládychtivosti a zbabělosti; a které proto hněv nemohl pomstít, láska nemohla snášet, přátelství nemohlo odpustit. Právě tak jako oběti v továrnách na smrt či jámách zapomnění nebyly už „lidské“ v očích jejich katů, tak také tato nejnovější odrůda zločinců je dokonce i mimo meze solidarity v lidské hříšnosti.“⁹⁵

V počátečním období koncentračních táborů v Rusku a Německu sloužily tábory pro politické vězně a zločince. Teprve později byl zapojen třetí prvek, který za nedlouho tvořil většinu. V Německu to byli po roce 1938 Židé, v Rusku to byly jakékoli skupiny, které z jakéhokoli důvodu upadaly v nemilost úřadů (odpůrci režimu tvořili jenom malou část ruských vězňů). A právě tato třetí skupina zcela nevinných lidí dopadla v táborech nejhůře. Vězňové v koncentračních a vyhlazovacích táborech, i když zůstali naživu, byli od světa odříznuti mnohem více, než kdyby zemřeli, jelikož teror si vynucuje i zapomenutí.

„Úkolem táborů není jen vyhlazovat lidi a ponižovat lidské bytosti, nýbrž také sloužit děsnému experimentu s cílem odstranit za vědecky kontrolovaných podmínek samotnou spontánnost jako projev lidského chování a přeměnit lidskou osobnost na pouhou věc, na něco, co ani zvířata nejsou; neboť Pavlovův pes, který, jak víme, byl nacvičen žrát, ne když měl hlad, ale když zazvonil zvonek, byl zvrácené zvíře.“⁹⁶

---

⁹⁵ ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 619.

⁹⁶ Tamtéž, s. 593.

„Hrůzu koncentračních a vyhlazovacích táborů nemůže nikdy plně obsáhnout představitivost prostě už z toho důvodu, že tato hrůza stojí mimo život a smrt.“⁹⁷ Když se pak vězňové vraceli mezi živé, často sami nevěřili své vlastní minulosti. „Skutečná hrůza nicméně nastala, když správu táborů převzali příslušníci SS. Dřívější spontánní bestialita ustoupila naprosto chladné a systematické destrukci lidských těl, vypočítané na zničení lidské důstojnosti; smrti se vyhýbali nebo ji donekonečna odsunovali. Tábory již nebyly zábavními parky bestí v lidské podobě, to jest lidí, kteří opravdu patřili do psychiatrických zařízení nebo věznic: opak se stal pravdou: byly přeměněny na ‚výcvikové prostory‘, v nichž byli naprosto normální lidé cvičeni, aby byli plně kvalifikovanými příslušníky SS.“⁹⁸

Arendtová rozlišuje 3 analytické fáze celkové nadvlády:

1. prvním krokem k totální nadvládě je zabít v člověku právní osobu. Určité skupiny lidí byly postaveny mimo zákon a byly donuceny uznat svou bezprávnost. Arendtová např. uvádí právní omezení, která zbavila Židy a další skupiny jejich zákonných práv. Cílem bylo zničit občanská práva všeho obyvatelstva tak, aby nakonec ve své zemi stáli občané mimo zákon, tak jako lidé bez státní příslušnosti a bez domova.⁹⁹ Také byly postaveny koncentrační tábory a vězni se do nich dostávali bez klasického justičního postupu, kdy měl každý zločinec dostat odpovídající trest. Klasičtí zločinci byli do koncentračních táborů posíláni pouze k doplnění svého trestu. Zločinci, kteří jsou vinni nějakým zločinem, v podstatě do koncentračních táborů ani nepatří, jelikož je u nich

---

⁹⁷ ARENDTOVÁ, H. *The Concentration Camps*. Partisan Review, 15/7 1948, s. 748. Materiál z tohoto článku byl revidován a začleněn do *Původu totalitarismu*. Toto je jedno z prvních míst, v němž Arendtová hovoří o „absolutním zlu“. In: BERNSTEIN, R. J. *Radical evil. A philosophical interrogation*. Cambridge: Polity Press, 2002. s. 210. („The horror of the concentration and extermination camps can never be fully embraced by the imagination, for the very reason that it stands outsider of life and death.“) Též in: ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 600.

⁹⁸ Tamtéž, s. 758. In: Tamtéž, s. 216. („The real horror began, however, when the SS took over the administration of the camps. The old spontaneous bestiality gave way to an absolutely cold and systematic destruction of human bodies, calculated to destroy human dignity: death was avoided or postponed indefinitely. The camps were no longer amusement parks for beasts in human form, that is, for men who really belonged in mental institutions and prisons: the reverse became true: they were turned into ‚drill grounds‘ on which perfectly normal men were trained to be full-fledged members of the SS.“) Též in: ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 613.

⁹⁹ ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 609.

obtížnější zabít právní osobu, než u nevinných lidí. Zločinci totiž alespoň vědí, proč v táboře jsou, a proto si zachovali zbytek své právní osoby.

2. dalším krokem je zavraždění morální osoby v člověku. Koncentrační tábory udělaly samu smrt anonymní, tzn., že nebylo možné zjistit, zda je nějaký vězeň ještě naživu, nebo zda je již mrtev. V tu chvíli vězeň nikomu nepatřil a jeho smrt dokázala, že v podstatě ani nikdy neexistoval. „Jestliže člověk stojí před alternativou vyzradit a tím zavraždit své přátele, nebo poslat na smrt svou ženu a děti, za něž je v každém ohledu zodpovědný; jestliže dokonce sebevražda by znamenala bezprostřední zavraždění vlastní rodiny – jak se má rozhodnout? Alternativa už není volbou mezi dobrem a zlem, ale mezi vraždou a vraždou.“¹⁰⁰ Příslušníci SS totiž přenášeli na vězně velkou část administrativy, a tak je činili zodpovědnými za jejich zločiny. Doslova je nutili být vrahy.

3. nakonec, aby se z lidí staly živé mrtvoly, je třeba zničit veškeré známky lidské individuality a spontaneity a následně lidskou svobodu a solidaritu. Právě lidskou individualitu je podle Arendtové nejtěžší zničit. V *Původu totalitarismu* píše, že metod je několik. Začínají v transportech do táborů, kdy jsou do vagónů namačkány stovky nahých lidí, pokračují v táborech vyholením hlavy a táborovým oblečením a končí trýzněním, které nemá zabít tělo, ale lidskou osobnost.

„Všechno, co víme o totalitarismu demonstruje hroznou originalitu.... Originalita totality je hrozná, ne proto, že některá nová ‚idea‘ přišla na svět, ale proto, že svou činností představuje rozchod se všemi našimi tradicemi, které mají jasně vyvrátit naše schopnosti politického myšlení a naše normy pro morální úsudek.“¹⁰¹

---

¹⁰⁰ BERNSTEIN, R. J. *Radical evil. A philosophical interrogation*. Cambridge: Polity Press, 2002. s. 210. („When a man is faced with the alternative of betraying and thus murdering his friends or of sending his wife and children, for whom he is in every sense responsible, to their death; and when even suicide would mean the immediate murder of his own family – how is he to decide? The alternative is no longer between good and evil, but between murder and murder.“) Též in: ARENDOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenth, 1996, s. 611.

¹⁰¹ ARENDOVÁ, H. *Essays in Understanding, 1930-1954*. New York: Schocken Books, 1994, s. 309-10. In: Tamtéž, s. 267. („Everything we know of totalitarianism demonstrates a horrible originality... The originality of totalitarianism is horrible, not because some new ‚idea‘ came into the world, but because its

„Bezprecedentnost totalitních režimů, ono děsivé zjištění, že něco takového jako holocaust se vůbec stalo možným, zjevuje především novost situace, v níž se evropské lidstvo ocitlo, a tudíž i novost úkolu, před nímž stojí na prahu planetárního věku.“¹⁰²

2.2.4. Radikální zlo

O radikálním zlu hovoří Arendtová v knihách *Původ totalitarismu*, *Vita activa* a *O revoluci*. Ve *Vita activa* píše Arendtová o tom, že už od Kanta mluvíme o zločinech, které nemůžeme potrestat ani odpustit jako o „radikálním zlu“, ale že ve skutečnosti nevíme, co to je. Kant jako jediný filosof zapochyboval, zda vůbec radikální zlo existuje, ale přisoudil mu pojem „zvrácená zlá vůle“, vysvětlitelná pochopitelnými motivy. Ve výše uvedených spisech se objevují tři znaky radikálního zla:

1. je nepotrestatelné – žádný trest není ani dostačující, ani umírněný; „... přechyby, které se ukazují jako nepotrestatelné, jsou obvykle také těmi, jež nejsme s to odpustit.“¹⁰³

2. je neodpustitelné – povinnost odpustit totiž neplatí pro zlo, o kterém člověk dopředu ví a už vůbec se odpuštění nevztahuje na zločince.¹⁰⁴ Např. i kdybychom Eichmannovi osobně odpustili, jeho rozhodnutí poslouchat Vůdcův rozkaz a masově vraždit je neodpustitelné. Odpouštění se vztahuje pouze na viníka, nikoli na čin, který způsobil. Podle Arendtové lidé nejsou schopni odpustit to, co nemohou potrestat a nejsou schopni potrestat to, o čem se ukáže, že je neodpustitelné. Toto je právě znak radikálního zla. Ovšem je nutno rozlišovat odpuštění a soudní omilostnění. „Trest je nevyhnutelnou alternativou jen soudního omilostnění.“¹⁰⁵

---

very actions constitute a break with all our traditions; they have clearly exploded our categories of political thought and our standards for moral judgment.“)

¹⁰² ARENDOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 413.

¹⁰³ ARENDOVÁ, H. *Vita activa*. Praha: Oikoymenh, 2007, s. 313.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 311.

¹⁰⁵ Arendtová Audenovi, 14. února 1960, LC. In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 2. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 426.

3. jeho pohnutky jsou mimo lidské pochopení – tento znak však zpochybnil proces s Eichmannem. V Eichmannovi jsou nadbytečné pohnutky a když je pohnutka nadbytečná, zlo je banální. Zlo bez pohnutek (banální zlo) odlišovala od zlého úmyslu.

S jistotou tedy víme, že radikální zlo je nepotrestatelné a neodpuštělné a to znamená, že překračuje oblast lidských záležitostí a že se také vymyká možnostem lidské moci. Když někdo zlu čelí a brání se mu násilím, neznámá to, že je také zlý. Dokazuje to pouze to, že zlo, všude, kde se ukáže, ničí mezilidskou oblast moci.¹⁰⁶

V dopise Jaspersovi z roku 1951 napsala: „Zlo se ukázalo být radikálnější, než se očekávalo. Přesto víme, že největší zla nebo radikální zlo nemají nic společného s lidsky pochopitelnými hříšnými motivy. Co radikální zlo skutečně je, nevím, ale zdá se mi, že to nějak souvisí s tímto fenoménem: vytváření lidských bytostí jako lidských bytostí nadbytečných.“¹⁰⁷ Zde si lze všimnout, že se Arendtová odchyluje od Kanta, i když ho velice obdivovala. V *Náboženství v mezích pouhého rozumu* Kant uvádí, že sebe-láska (sobectví) je zdrojem zla. To Arendtová, s ohledem na to, co si žádá radikální zlo, popírá. „Vytváření lidských bytostí jako lidských bytostí nadbytečných je radikálnější než neuposlechnutí Kantova kategorického imperativu – imperativu, který nám zakazuje jednat s jednotlivci jako s pouhými prostředky a zakazuje nám porušovat jejich důstojnost.“¹⁰⁸

„Neexistovala žádná filosofická tradice, v jejímž rámci by se toto absolutní zlo dalo pochopit. Dalo se vysvětlit pouze analýzou ‚prvků‘, které krystalizují

---

¹⁰⁶ ARENTOVÁ, H. *Vita activa*. Praha: Oikoymenh, 2007, s. 313.

¹⁰⁷ Arendtová Jaspersovi, 31. března 1962, Marbach; KÖHLER, L. a SANER, H. (ed.). *Hannah Arendt/Karl Jaspers, Briefwechsel 1926-1969*. München-Zürich: Piper, 1985, s. 165. In: BERNSTEIN, R. J. *Radical evil. A philosophical interrogation*. Cambridge: Polity Press, 2002. s. 207. („Evil has proved to be more radical than expected. Yet we know that the greatest evils or radical evil has nothing to do anymore with such humanly understandable, sinful motives. What radical evil really is I don't know, but it seems to me it somehow has to do with the following phenomenon: making human beings as human beings superfluous.“)

¹⁰⁸ BERNSTEIN, R. J. *Radical evil. A philosophical interrogation*. Cambridge: Polity Press, 2002. s. 208. („Making human beings as human beings superfluous is more radical than disobeying the Kantian categorical imperative – the imperative that forbids us to treat individuals as means only, and forbids us to violate their dignity.“)

v totalitním zřízení - přelidněnost, expanze a hospodářský přebytek, sociální vykořeněnost a rozklad politického života.“¹⁰⁹ „Vůbec se nedá vyloučit, že totalitní řešení přežijí pád totalitních režimů v podobě silného pokušení, které se vynoří, kdykoliv se bude zdát nemožné zmírnit politickou, sociální a ekonomickou bídu způsobem hodným člověka.“¹¹⁰

Když psala Arendtová *Původ totalitarismu*, tvrdila, že nacistické zločiny by neměly patřit mezi tradiční trestné činy, a že radikální zlo nelze vyvodit z lidsky pochopitelných motivů. Když se zúčastnila soudního procesu s Adolfem Eichmannem, tuto myšlenku změnila. Eichmann se totiž dopustil gigantických skutků, aniž by byl motivován gigantickými zlými úmysly. Eichmann totiž žádnou nenávistí vůči Židům netrpěl a jsou známé minimálně dva případy, kdy Židům dokonce zachránil život.

Gershomovi Scholemovi napsala, že zlo není nikdy radikální. Nepopírala tím zlo, jen tím řekla, že nekoření v nepochopitelném prvotním hříchu. Zlo podle ní není radikální, ale extrémní a neobsahuje ani hloubku ani démonický rozměr. Vyniká se myšlení, protože myšlení se snaží dosáhnout hloubky a když narazí na zlo, tak trpí, protože tam nic nenachází. To je banálnost zla. Jedině dobro má hloubku a proto může být radikální.¹¹¹ O tomto píše také Richard Bernstein ve své knize *Radical Evil*: „Když teď říká, že zlo je extrémní, ale ne radikální, že postrádá hloubku, upozorňuje na skutečnost, že zlo je na povrchu. Pokud ‚radikální‘ naznačuje kopání do kořenů, které jsou skryté, tak si Arendtová už nemyslí, že zlo je v tomto smyslu radikální. Ale tento význam ‚radikální‘ je zcela nezávislý na pocitu ‚radikální‘, které se spojuje s nadbytečností.“¹¹²

---

¹⁰⁹ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 219.

¹¹⁰ ARENDOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenth, 1996, s. 620.

¹¹¹ Výměna názorů mezi Arendtovou a Scholemem. Korespondence mezi Arendtovou a Scholemem vyšla v angličtině v časopise *Encounter*, č. 22, v lednu 1964. In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 2. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 423.

¹¹² BERNSTEIN, R. J. *Radical evil. A philosophical interrogation*. Cambridge: Polity Press, 2002. s. 218. („When she now says that evil is extreme but not radical, that it lacks depth, she is calling attention to the fact that evil is on the surface. Insofar as ‚radical‘ suggests digging to roots that are hidden, she no longer thinks that evil is radical in this sense. It is ‚thought-defying‘ because thought seeks something that has depth. But this meaning of ‚radical‘ is quite independent of the sense of ‚radical‘ that she associates with superfluosity.“)

V *Původu totalitarismu* píše Arendtová, že jestliže je pravda, že se v konečných fázích totalitarismu ukazuje absolutní zlo (tedy takové, které nemůže být odvozené z lidsky pochopitelných motivů), tak je také pravda, že bychom bez něho nemohli nikdy poznat opravdu radikální povahu zla.¹¹³

Hannah Arendtová odmítla manichejský nebo gnostický koncept radikálního zla, podle kterého jsou Dobro a Zlo prapůvodní síly, zdroje zápasu mezi dobrem a zlem, který se projevuje jak ve vesmíru, tak i v každém člověku. Přibližovala se spíše k doktríně, která byla v západní tradici alternativou manicheismu, podle které je zlo nedostatkem dobra a Lucifer není bytost stvořená jako zlá, ale je to padlý anděl. Podle Arendtové nás k tomu, abychom nepáchali zlo, může vést myšlení, jelikož vedlejším produktem myšlení je právě schopnost posuzovat dobro a zlo.¹¹⁴

O tomto zlu také můžeme s jistotou říci, že se vynořilo v souvislosti se systémem, v němž se lidé stali nadbytečnými. I sami manipulátoři věřili, že jsou nadbyteční, tak jako všichni ostatní a ještě horší bylo, že jim bylo jedno, zda jsou oni sami živí, či mrtví, zda vůbec někdy žili. I dnes s nárůstem populace se lidé budou stávat nadbytečnými, jestliže budeme uvažovat v pojmech prospěchu a užitku.

2.3. Eichmann v Jeruzalémě

2.3.1. Konečné řešení židovské otázky

„Na židovském národě bylo nacisty spácháno bezprecedentní násilí. Byl zde nezpochybnitelný fakt nezměrného lidského utrpení a především šest milionů zavražděných mužů, žen a dětí.... Ti, kdo se podíleli na ‚konečném řešení‘ židovské otázky, kdo aktivně uskutečňovali program genocidy, spáchali zločin, který neměl v dějinách lidstva obdoby, a měl je stihnout spravedlivý trest.

---

¹¹³ ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenh, 1996, s. 11.

¹¹⁴ YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 2. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 423.

Holocaust také ukončil diskuse o tom, kde je místo Židů v současném světě, jak má židovský národ koncipovat svou budoucí politickou existenci.¹¹⁵

Lidmi přeplněné vlaky, které křižovaly Evropou, směřovaly do plynových komor. Postupně tak byla vyvražděna třetina židovského národa. A velkou zásluhu na tom měl právě Adolf Eichmann. Stal se totiž specialistou na vysídlování Židů a později také organizoval jejich soustředění v ghettech. Řídil „konečné řešení“ židovské otázky, která zněla, zda je možné zabít jedenáct milionů lidí?¹¹⁶ O cílech transportů rozhodovala tzv. „absorpční kapacita“ smrtících zařízení nebo požadavky na pracovní síly. Pracovní podmínky byly jasné: udřít k smrti.

Co se týče Československa, místem, kde měli být shromážděni Židé, byl Terezín. Eichmann dostal za úkol na vše v Terezíně dohlížet. Když sem ovšem přijel, byl zklamán. Pevnostní město bylo příliš malé, mohlo sloužit maximálně jako přestupní tábor. Proto rok po jeho otevření docházelo k „odlehčování“ tábora transporty do Osvětimi. Terezín ale ve skutečnosti sloužil jako „ukázkové ghetto“ pro vnější svět. Byl jediným táborem, který mohl navštívit Mezinárodní červený kříž. V Osvětimi byl podle Arendtové hlavním lidským faktorem sadismus, na druhém místě se jednalo o náladovost. I když v Osvětimi nejvíce vládla smrt, spolu s ní ovšem určovala osudy vězňů náhoda.

První plynové komory byly zřízeny už v roce 1939, kdy se podle Hitlerova výnosu mohla poskytovat nevyléčitelně nemocným lidem smrt z milosti. Nejdříve navrhl izolovat od ostatního obyvatelstva rodiny, ve kterých někdo trpěl onemocněním srdce nebo plic a po této izolaci následovala fyzická likvidace. Ovšem myšlenka eutanazie se u Hitlera zrodila už v roce 1935, kdy naznačil jednomu lékaři, že když nastane válka, bude myšlenku eutanazie realizovat. Od prosince 1938 do srpna 1941 bylo kysličníkem uhelnatým zabito asi padesát tisíc Němců. „...usmrcování duševně chorých plynem muselo být v Německu přerušeno, protože mezi obyvatelstvem zazněly protesty, zejména z úst některých

---

¹¹⁵ ARENDOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 397.

¹¹⁶ KOSATÍK, P. *Objevila „Eichmanna v nás“*. Mladá fronta Dnes, 14. října 2006, roč. 17, č. 240, s. D/7.

odvážných církevních hodnostářů. Jakmile se však „program eutanazie“ zaměřil na Židy, neprotestoval nikdo, ačkoli některé tábory smrti se nacházely na německém území.“¹¹⁷

V lednu 1942 se konala konference ve Wannsee. Jejím cílem bylo dohodnout veškeré kroky k realizaci „konečného řešení“. „V jedné zemi po druhé se Židé museli nechat registrovat, byli donuceni nosit žlutou hvězdu¹¹⁸, byli shromažďováni a deportováni. Jednotlivé transporty byly nasměrovány do toho či onoho vyhlazovacího centra na Východě podle momentální kapacity. Když přijel dobytčák nacpaný Židy na místo určení, ti zdatnější byli vybráni na práci, dosti často k obsluze smrtících zařízení, a ti ostatní byli bez prodlení usmrceni.“¹¹⁹ Židé se nechávali registrovat, vyplňovali formuláře, kde odpovídali na otázky ohledně svého majetku, aby bylo snazší jejich majetek zabavit, v přesný čas se dostavovali na místa transportů a bez protestů nastupovali do vlaků.

Je zajímavé, že ještě v onom roce 1942 hovoří Hitler stále o tom, že i posledního Žida vyhodí z Evropy, přesídlí je na Sibiř, do Afriky či na Madagaskar, i když ve skutečnosti už několik let předtím rozhodl o „konečném řešení“ a nařídil, aby byl provoz plynových komor zahájen na konci roku 1941. Himmler dokonce na jaře roku 1941 věděl, že Vůdcovo přání a příkaz je vyhubit Židy do konce války do posledního muže.

Hannah Arendtovou velice pohoršovalo, když se při vzpomínkách na holocaust hovořilo jen o smutných osudech „slavných“ lidí na úkor těch „neslavných“ a obyčejných. „Zejména mezi vzdělanci je nemálo těch,“ napsala kousavě, „kteří dodnes veřejně litují, že Německo vyhnalo ze země Alberta

---

¹¹⁷ ARENDTOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 148.

¹¹⁸ Ve skutečnosti byli Židé nacisty donuceni nosit skutečně donutili Židy nosit ono označení, žlutou šesticípou hvězdu na bílém poli, už 1. dubna 1927.

¹¹⁹ ARENDTOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 154.

Einsteina, a vůbec si přitom neuvědomují, že větším zločinem bylo zabít malého Honzika Kohnů odnaproti, i když to zrovna nebyl žádný génus.“¹²⁰

Když už bylo jisté, že se blíží konec války, zabývali se úředníci SS zejména ničením materiálů, které obsahovaly svědectví o průběhu „konečného řešení“. Eichmannovo oddělení všechny dokumenty spálilo.

2.3.2. Kniha

Kniha *Eichmann v Jeruzalémě* není historiografickou prací, i když mnoho čtenářů má sklon ji tak číst. Původně vznikla jako reportáž o procesu konajícím se v Jeruzalémě v roce 1961, při kterém byl za své činy souzen a také k smrti odsouzen nacistický úředník Adolf Eichmann. Podle autora článku *Vrazi od psacího stolu* není ani zprávou či reportáží, ale především portrétem takového typu člověka, jakých zplodilo dvacáté století statisíce.¹²¹ „Kniha ovšem pochopitelně přesahuje rámec soudního líčení a dodnes představuje jednu z nejoriginálnějších výpovědí o antisemitismu, holocaustu, byrokratické mašinérii totalitního režimu a lidském kritickém rozumu a jeho úpadku.“¹²²

Tato reportáž z procesu byla poprvé otištěna (ve zkrácené verzi) v únoru a březnu roku 1963 v americkém časopise *The New Yorker*. Knižně vyšla v květnu téhož roku. V knize najdeme rozbor vývoje holocaustu v Německu a i rozbor forem toho, jak tuto politiku akceptovaly ostatní evropské země, které během druhé světové války mělo ve své moci právě Německo.

„Eichmannova ‚aféra‘ vznesla řadu otázek týkajících se Arendtové nejen jako politické myslitelky, ale jako individuální Židovky.“¹²³ Kniha vzbudila značnou nevoli a vyvolala množství nejprotichůdnějších interpretací. Hannah Arendtová totiž Adolfa Eichmanna nevylicila jako zločince, ale jako někoho, kdo

---

¹²⁰ DUDEK, P. *Nezapomeňte na Honzika Kohnů odnaproti: Arendtová v Jeruzalémě*. Literární noviny, roč. 7, č. 7, s. 9. Též in: ARENDTOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 181.

¹²¹ KRUMPHANZL, R. *Vrazi od psacího stolu*. Respekt, 4. – 10. března 1996, roč. 7, č. 10, s. 17.

¹²² PŘIBÁŇ, J. *Eichmann v Jeruzalémě*. Tvar, 1996, roč. 7, č. 7, s. 23.

¹²³ VILLA, D. *The Cambridge Companion to Hannah Arendt*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 65. („The Eichmann ‚affair‘ raised a host of questions about Arendt not only as a political thinker but as an individual Jew.“)

poslušně vykonává rozkazy a kdo pouze není schopen rozlišit dobro od zla. „Jako průměrného muže, který měl řadu až komických defektů a nectností, byl nesystematický, zakomplexovaný, přemrštěně ctižádostivý; ‚shovívavý‘ přístup k Eichmannovi zdánlivě podtrhují i dlouhé pasáže, kde ho cituje téměř bez komentáře.“¹²⁴ Na druhou stranu ale kniha ukazuje, že ten, kdo poslouchá zákony, nejedná automaticky spravedlivě, morálně a beztrestně. Protože ten, kdo jedná podle zločinného zákona, stává se sám zločincem.

Knih je kontroverzní i v tom, v jaké míře Arendtová kritizovala zachování židovských rad a židovských představitelů během nacistické vlády. Pobouření vyvolalo hlavně to, že podle Arendtové židovští představitelé velice usnadnili Eichmannovi činnost svou administrativní spoluprací (i když nedobrovolnou). „Tam, kde se jí nepodařilo dosáhnout, měli nacisté nejen všechno mnohem těžší, ale především snaha vyjít zločinnému režimu vstříc, nebyla nakonec k ničemu dobrá.“¹²⁵ Představitelé Židů vypracovávali seznamy osob a registrovali jejich majetek, vybírali od deportovaných poplatky, které kryly náklady spojené s deportacemi, organizovali policejní jednotky, které měly na starosti zachování klidu při nastupování do vlaků, ... Hannah tvrdila, že: „zlo spáchané mým vlastním lidem mě, přirozeně, zarmucuje více než zlo spáchané jinými lidmi“.¹²⁶ Židé se ospravedlňovali tím, že židovský národ nebyl jako celek organizován, nevlastnil žádné území, a že neměl žádnou vládu ani armádu. S tím Arendtová zcela nesouhlasí a píše: „Kdyby židovský národ skutečně neměl žádnou organizaci a své vůdce, vládl by chaos a bylo by hodně lidského utrpení. Celkový počet obětí by však jen stěží dosáhl oněch čtyř až šesti a půl milionů obětí.“¹²⁷ Byla obviňována z toho, že v této knize záměrně snižuje Eichmannovu

---

¹²⁴ JANDEROVÁ, D. *Reportáž, která v 60. letech nadělala hodně zlé krve*. Český týdeník, 16. – 18. ledna 1996, roč. 2, č. 108, s. 15.

¹²⁵ JANDOUREK, J. *Zpráva o banalitě zla*. Český týdeník, roč. 1, č. 103, s. 18.

¹²⁶ Arendtové otevřený list Gershomovi Scholemovi. Výměna dopisů mezi Gershomem Scholemem a Arendtovou vyšla in Marbach, Tel Aviv, 16. srpna 1963, s. 3-4; Neue Züricher Zeitung, 19. října 1963; Aufbau, 20. prosince 1963 a in Encounter, leden 1964, s. 51-56. In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 2. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 395.

¹²⁷ JANATA, M. *Hannah Arendtová: Zlo jako úřední výkon*. Český týdeník, 16. – 18. ledna 1996, roč. 2, č. 108, s. 15. Též in: ARENDTOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 168.

vinu a vinu dalších nacistů a jejich přívrženců a že naopak zdůrazňuje provinění židovských samospráv. „Arendtová tím podle nich znevažuje nejenom židovské rady, ale i samotné Židy, neboť neobviňuje zločince, ale oběti, které byly násilím přinuceny spolupracovat na vyhlazování svých souvěrců.“¹²⁸ Zde se zcela jasně ukazuje, že banalita zla může nabýt až démonických rozměrů.

„Dobře známý fakt, že vlastní zabíjení ve vyhlazovacích centrech měla většinou na starosti židovská komanda, byl poctivě a po pravdě doložen svědky obžaloby při procesu s Eichmannem. Bylo popsáno, jak příslušníci těchto komand pracovali v plynových komorách a v krematoriích, jak mrtvým vytrhávali zlaté zuby a stříhali vlasy, jak kopali hroby a později pohřbené znovu vykopávali, aby zahladili stopy masového vraždění; jak židovští technici instalovali plynové komory v Terezíně, kde židovská ‚autonomie‘ byla tak rozsáhlá, že i kat byl židovského původu.“¹²⁹

Arendtová však nikdy neobvinila Židy jako celek. A domnívala se, že s ní bude většina Židů souhlasit, jelikož tato kritika byla mezi Židy běžná. Bývalý vězeň z Terezína k tomu řekl: „Židovský národ jako celek se choval skvěle. Pouze jeho vedení selhalo.“¹³⁰

„... kritika vytýkala Arendtové sarkastický a zlomyslný tón, necitelnost a nemístný chlad všude tam, kde se jedná o Židy. Jako by se – sama Židovka – záměrně vydělovala ze židovského společenství.“¹³¹ Kvůli této skutečnosti byla Arendtová mnohdy obviňována z nenávisti vůči vlastnímu národu. Gershom Scholem Arendtové napsal, že postrádala „Ahabath Izraele“ (lásku k židovskému národu) a že nemá takt v srdci. „...velikost židovského národa přišla svého času v tom, že věřil v Boha a že v Něho věřil tak, že jeho důvěra a láska k Němu byly větší než jeho strach. A nyní tento národ věří jen v sebe? Co dobrého z toho

---

¹²⁸ JANDEROVÁ, D. *Reportáž, která v 60. letech nadělala hodně zlé krve*. Český týdeník, 16. – 18. ledna 1996, roč. 2, č. 108, s. 15.

¹²⁹ ARENDTOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 165.

¹³⁰ Tamtéž, s. 376.

¹³¹ JANDEROVÁ, D. *Reportáž, která v 60. letech nadělala hodně zlé krve*. Český týdeník, 16. – 18. ledna 1996, roč. 2, č. 108, s. 15.

může vzejít? Nuže, v tomto smyslu ‚nemiluji‘ Židy a ani v ně ‚nevěřím‘. Já k nim jednoduše patřím, a to je mimo jakékoli diskuse a kontroverze.“¹³²

„Arendtová ale nepopudila jen Židy. Na svou dobu neslýchaně tvrdě odsoudila i německé kolaboranty: Nejhorší byli podle ní loajální vysocí úředníci. Tyto muže, tvořící za jakékoli vlády a v jakémkoli státním zřízení páteř státní správy, Hitler toleroval, a pokud se beznadějně nezkompromitovali, toleroval je po Hitlerovi i Adenauer. Arendtová nepřistupuje na pojem ‚vnitřní emigrace‘, kterým se tolik Němců po válce zaštiťovalo: Aby svůj nesouhlas s Hitlerem utajili, navenek vystupovali tito tzv. vnitřní emigranti údajně ‚dokonce ještě nacističtěji než opravdoví nacisté‘. Podle Arendtové existovala jediná cesta, jak v Třetí říši žít a nezkompromitovat se: Vůbec se neprojevat, žít v ústraní. ‚Krise svědomí‘ postihla podle jejích slov za války v Německu příliš málo lidí.“¹³³

Podle autorky každý, ať už to byl Žid nebo Árijec, kdo si pro sebe nárokoval jakoukoli výjimku, dával tímto najevo, že na Hitlerova pravidla přistupuje. Za vše totiž mluví Arendtové srovnání toho, jak ke ‚svým Židům‘ přistupovaly jednotlivé evropské státy. Některé státy je totiž bez jakéhokoli odporu vydaly a některé je naopak vydat odmítly. Jako příklad země, kde nacisté narazili na odpor, uvedme Dánsko. Zde se nacistům postavil král, vláda i občané. Dánský král dokonce prohlásil, že první, kdo by nosil židovskou hvězdu, by byl on sám. Projev odporu Dánska proti praktikám nacistického režimu spojených s deportacemi vedlo k tomu, že dokonce i německé okupační bezpečnostní a vojenské složky odmítly deportace Židů do koncentračních táborů. „Pasivní

---

¹³² Výměna dopisů mezi Gershomem Scholemem a Arendtovou vyšla in Marbach, Tel Aviv, 16. srpen 1963, s. 3-4; Neue Zürcher Zeitung, 19. říjen 1963; Aufbau, 20. prosinec 1963 a in Encounter, leden 1964, s. 51-56. Výměnu dopisů v němčině ukázal editorovi časopisu Encounter Isaiah Berlin (John Mander Arendrové, 5. září 1963, Library of Congress). In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 2. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 382.

¹³³ JANDEROVÁ, D. *Reportáž, která v 60. letech nadělala hodně zlé krve*. Český týdeník, 16. – 18. ledna 1996, roč. 2, č. 108, s. 15.

přijímání totalitní zvláště na všech úrovních usnadnilo „konečné řešení“ židovského problému.¹³⁴

Arendtová také kritizovala pochybení a zásadní omyl soudců při procesu s Eichmannem, kteří v něm viděli pouze „pokračování tradičních pogromů drastičtěšími prostředky“.

Dva roky po vydání knihy Eichmann v Jeruzalémě se polemika rozšířila i mimo židovské kruhy. V jednom čísle časopisu Facts objevila článek, ze kterého čerpali její kritici. Jednalo se o Robinsonovu *Zpráva o zlu banálnosti*. V něm Robinson tvrdil, že Eichmann je v knize Arendtové lepší než jeho oběti. Urážející titul měla i jeho první kniha, která se jmenovala *Ctnostný zločinec a zločiny obětí: Eichmann, Arendtová a židovské dějiny*.

Konrád Keller tvrdí, že v Robinsonově hodnocení knihy, které napsala Arendtová, se objevuje strach z budoucího antisemitismu a o budoucnost Izraele. „Hannah Arendtová radí, abychom přemýšleli o minulosti spíše s pocitem lítosti než hněvu, přičemž celou svoji lítost vyhradila pro Eichmanna, ale na Židy otevřeně chrlí hněv. Oběti, které byli ne tak dávno brutálně zavražděné, vraždí nyní podruhé ti, kteří je hanobí. Mezi tyto nepřátele se nyní sama zařadila i Hannah Arendtová.“¹³⁵ Je nutno ovšem podotknout, že Robinsonova tvrzení byla přehnaná a proto i on sám spis několikrát přepracoval. Vypustil nejotevřenější polemické části a vyhýbal se jakýmkoli všeobecným závěrům. Útok ale namířil na Arendtové vysokoškolské diplomy a taky na její schopnosti jako historičky.

Hannah Arendtová podala tuto reportáž a vlastní názory na ni s plným vědomím, že vyvolají polemiky, ale přesto ji negativní reakce na knihu z procesu s Eichmannem hluboce zasáhly a tvrdila, že jim ani nikdy neporozuměla. Lidé, kteří se s ní v té době stýkali, si vzpomínají, jak se jí tato záležitost hluboce dotkla. Napsala o tom také v dopise své přítelkyni, americké

---

¹³⁴JANDEROVÁ, D. *Reportáž, která v 60. letech nadělala hodně zlé krve*. Český týdeník, 16. – 18. ledna 1996, roč. 2, č. 108, s. 15.

¹³⁵ Robinsonův rukopis z roku 1963 je v Knihovně Jad Vašem v Jeruzalémě. (Tyto citáty jsou ze stran 245 a 247). In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 2. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 408.

spisovatelce Mary McCarthyové: „Podle mě v této reportáži nejsou žádné myšlenky, jenom seřazená fakta a několik závěrů, které uvádím většinou na konci každé kapitoly. Jedinou výjimkou je *Epilog*, a ten je vlastně diskusí o právním aspektu procesu. Jinými slovy bych řekla, že celá ta zběsilá reakce se týká faktů, nikoli nějakých teorií či myšlenek. Nepřátelství vůči mně je nepřátelstvím vůči člověku, který říká pravdu na úrovni věcných faktů, nikoli vůči člověku, jehož myšlenky si protirečí s všeobecně přijatými názory.“¹³⁶

Něco podobného se stalo s divadelní hrou *Náměstek* autora Hochhutha. Ta kritizuje politiku Vatikánu vůči Židům za války. Hochhuth se ptá: Proč papež nikdy neveřejně neprotestoval proti vyhlazování Židů? Znal všechny podrobnosti, což dosud nikdo nevyvrátil. Lidé šli do plynových komor opuštěni všemi, a dokonce i zástupcem Krista. „Je-li H. teze správná, pak není za tyto zločiny zodpovědný Hitler, Eichmann ani příslušníci SS, ale papež Pius XII.“¹³⁷ Vatikán se pokusil tuto otázkou nahradit jinou, absurdní otázkou, kterou nebylo těžké vyvrátit. Nikdo totiž nemůže tvrdit, že papežovo veřejné prohlášení by bývalo sehrálo nějak mimořádnou roli v samotném Německu a hlavně v zemích, které byly nacisty okupovány. Tak jako byla Arendtová obviněna za to, že pokládala Židy zodpovědné za jejich vlastní smrt, tak byl obviněn Hochhuth, že pokládal papeže zodpovědného za „konečné řešení“. Papež podle Arendtové udělal to, co většina, ne-li všichni světští panovníci.

I když po letech polemiky utichly, tento text zůstává jako svědectví vypovídající o smrtelném nebezpečí zla, i když má na první pohled podobu banální úřednické poslušnosti.¹³⁸

„Eichmann v Jeruzalémě není jen souborem novinářských reportáží. Je symbolickým příběhem, který na individuálním případě demonstuje chápání

---

¹³⁶ JANDEROVÁ, D. *Reportáž, která v 60. letech nadělala hodně zlé krve*. Český týdeník, 16. – 18. ledna 1996, roč. 2, č. 108, s. 15. (Dopis McCarthyové)

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ PILÁTOVÁ, A. *O smrtelném nebezpečí banality zla a poslušnosti*. Práce, roč. 52, č. 43, s. 13.

jednoho z totalitních režimů tohoto století. A je ještě něčím víc: návodem, jak jediné se lze s dědictvím takového režimu vyrovnávat.“¹³⁹

„Moje kniha je zpráva a tudíž nepojednává o příčinách všech těch jevů. Popisují roli židovských rad. Nikdy jsem neměla v úmyslu ani jsem si nevytkla za úkol celou tu záležitost vysvětlit ve vztahu k židovským dějinám nebo všeobecně ve vztahu k moderní společnosti. Moje ‚základní teze‘, týkající se Eichmannovy banality, je daleko méně tezí než věrným popisem jevu. Jsem si jista, že z tohoto jevu lze vyvodit spoustu závěrů, mezi nimi i ten nejvšeobecnější, který jsem vyvodila já - ‚banalita zla‘. Jednou o tom možná napíšu, a to bych pak psala o povaze zla, ale bylo by ode mě zásadní chybou o tom psát v rámci této zprávy.“¹⁴⁰

V knize Hannah Arendtová opravila přes deset chyb technického rázu, ale podle samotné autorky žádná chyba neměla podstatný vliv na výsledek její analýzy a žádná z chyb nezměnila ani základní argument obsažený v původní verzi. Co se týče dodatků, jsou také technické povahy. Jedná se zejména o vyjasnění určitých míst, o dodatečná fakta a případně také o citace ze zdrojů, které dosud nebyly uvedeny. *Postskriptum* pojednává o sporu, které propuklo po prvním vydání knihy. Jediným dodatkem netechnické povahy je pasáž, která se zabývá spiknutím proti Hitlerovi, které se uskutečnilo 20. července 1944, o kterém se Hannah Arendtová zmínila jen okrajově.¹⁴¹

Faktem je, že velkým nedostatkem této knihy je, že mnohé pasáže byly vytrženy z kontextu a použité tak, že vyvracely celou knihu. Arendtová prostě použila jednostranný portrét.

„Psaní Eichmannovy knihy bylo pro ni ‚cura posterior‘. Přesně, proč tomu tak je, je těžké vysvětlit, neboť Hannah Arendtová se nevzdávala svého názoru, že se zřízením koncentračních a vyhlazovacích táborů se nějaké radikální zlo,

---

¹³⁹ DUDEK, P. *Nezapomeňte na Honzika Kohnů odnaproti: Arendtová v Jeruzalémě*. Literární noviny, roč. 7, č. 7, s. 9.

¹⁴⁰ JANDEROVÁ, D. *Reportáž, která v 60. letech nadělala hodně zlé krve*. Český týdeník, 16. – 18. ledna 1996, roč. 2, č. 108, s. 15.

¹⁴¹ ARENDTOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 7.

předtím pro nás neznámé, vyskytlo.¹⁴² Elizabeth Young-Bruehlová uvádí Arendtové vysvětlení: „Myslím, že pochopíte, proč bych měla psát o tomto procesu. Nebyla jsem na norimberských procesech, nikdy jsem ty lidi neviděla na vlastní oči a toto je možná moje jediná příležitost.“¹⁴³ „Cítím, že zúčastnit se na tomto pojednávání je tak trochu moje povinnost, kterou dlužím své minulosti.“¹⁴⁴

2.3.3. Osobnost Adolfa Eichmanna

V květnu roku 1960 byl z Buenos Aires unesen muž, který měl pas na jméno Ricardo Klement. Ve skutečnosti se jednalo o Adolfa Eichmanna, jednoho z největších válečných zločinců. „Eichmannovou hlavní povinností během holocaustu bylo organizování transportů milionů Židů z celé Evropy do koncentračních a vyhlazovacích táborů – funkce, kterou prováděl s nadšením a efektivně.“¹⁴⁵ Adolf Eichmann, SS-Obersturmbannführer, neměl výjimečné rysy, „bylo velice těžké ubránit se podezření, že je to šašek... Takové podezření mohlo celý proces zpochybnit a působit nesnesitelně při konfrontaci s utrpením, jež Eichmann a jemu podobní způsobili milionům lidí...“¹⁴⁶ Když ho Arendtová poprvé v Jeruzalémě viděla, nezdál se jí hrozný či nelidský. Podle Hannah Arendtové nebyl Eichmann chladný zločinec či monstrum, který posílá na smrt miliony lidí. I když byl skutečně zločinec, byl také na druhou stranu pracovitý a poctivý úředník, který proti Židům osobně nikdy nic neměl. Byl to člověk, který vždy poslouchal zákon a pro kterého neexistoval žádný podstatný rozdíl mezi zákonem a rozkazem. Právě v tomto se nejzřetelněji ukazuje ona banalita

---

¹⁴² VILLA, D. *The Cambridge Companion to Hannah Arendt*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 74. („Writing the Eichmann book was a “cura posterior” (posterior cure) for her. Exactly why this was so is harder to explain, for Hannah Arendt did not give up her claim that with the establishment of concentration and death camps “some radical evil, previously unknown to us,” had occurred.“)

¹⁴³ Arendtová Thompsonovi, Rockefeller Foundation, 20. prosince 1960, Library of Congress. In: YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 2. díl*. Bratislava: Agora, c2004-2005, s. 378.

¹⁴⁴ Arendtová Vassar College, 2. ledna, 1961, Library of Congress. In: Tamtéž.

¹⁴⁵ VILLA, D. *The Cambridge Companion to Hannah Arendt*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 66. („Eichmann’s main responsibility during the Holocaust had been the organization of the transport of millions of Jews from across Europe to the concentration and death camps – a function he had carried out with zeal and efficiency.“)

¹⁴⁶ KRUMPHANZL, R. *Vrazi od psacího stolu*. Respekt, 4. – 10. března 1996, roč. 7, č. 10, s. 17.

zla, kterého je schopen člověk, jež se slepě podřizuje vnějším politickým mechanismům.

„Kromě zmíněné ‚banality‘ páchaného zla, které nemá žádnou vnitřní příčinu, ať už nenávisť či zkaženost charakteru, a které není jako zlo vůbec nahlíženo – spíše je něčím jako ‚pracovní náplní‘ -, si Arendtová všimá především Eichmannovi naprosté ‚neschopnosti myslet‘ coby vůbec nejvýraznějšího rysu jeho osoby.“¹⁴⁷

V roce 1932 vstoupil Eichmann do NSDAP a současně se stal členem SS. Byl zaměstnán jako vedoucí sekce B-4 oddělení IV pod velením Heinricha Müllera. Tato sekce se zabývala nepřáteli, tedy katolíky, protestanty, svobodnými zednáři a Židy. Eichmann při pečlivém vykonávání rozkazů toužil po jediném - postoupit na služebním žebříčku. Během svého života měl Eichmann potřebu být neustále zařazován do určité hierarchie, musel být neustále něčeho členem. Dne 8. března 1945 (kapitulace Německa) byl tedy pro Eichmanna významným. „Pocítil jsem, že mě čeká těžký život individua bez vedení a bez direktiv, že již nebudou žádné rozkazy a povely, že již nebudou konzultace o přiměřených opatřeních; prostě že mám před sebou budoucnost, kterou vůbec neznám.“¹⁴⁸

Adolf Eichmann měl rád dobře znějící hesla, jen ta ho „povznášela“ a také se sám vyjadřoval frázemi: „... neschopnost vyjadřování velice úzce souvisí s jeho neschopností myslet“.¹⁴⁹ Sama Arendtová Eichmanna charakterizovala jednou větou: „Jemu (...), řekli bychom obyčejně, nikdy nedocházelo, co ve skutečnosti dělá.“¹⁵⁰

V roce 1938 byl Eichmann poslán do Vídně, aby zde organizoval „nucené vystěhování“. Všichni lidé bez ohledu na své občanství měli být donuceni k emigraci. Tento rok označoval Eichmann za nejšťastnější a nejúspěšnější období ve svém životě - během osmi měsíců opustilo Rakousko čtyřicet pět tisíc

¹⁴⁷ NOVÁK, J. *Hannah Arendtová: Responsibility and Judgment*. Reflexe, 2009, č. 36, s. 135.

¹⁴⁸ ARENTOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 47.

¹⁴⁹ KRUMPHANZL, R. *Vrazi od psacího stolu*. Respekt, 4. – 10. března 1996, roč. 7, č. 10, s. 17.

¹⁵⁰ KOSATÍK, P. *Jaký byl a na co myslel Adolf Eichmann, vrah Židů*. Mladá fronta Dnes, 7. března 1996, roč. 7, č. 57, s. 19.

Židů, za osmnáct měsíců to bylo téměř sto padesát tisíc Židů. Když vypukla válka, odešlo z Rakouska dalších šedesát tisíc Židů. Tvrdil, že se snažil najít se Židy řešení, které by bylo spravedlivé a přijatelné oběma stranami. „Usiloval jsem o taková řešení, které by jim poskytlo pevnou půdu pod nohama, aby konečně měli své vlastní místo na zemi, místo, které by jim patřilo. Odpovídalo to totiž tomu, oč usilovali i Židé samotní, a proto jsem je považoval za nejlepší způsob řešení této věci.“¹⁵¹

Ve Vídni začala Eichmannova kariéra. Byl uznáván jako „odborník na židovskou otázku“. Na vrcholu své kariéry vládl nad životem a smrtí milionů lidí.¹⁵² V březnu 1939 vstoupila německá vojna na území Československa a vznikl Protektorát Čechy a Morava. Eichmann dostal za úkol vytvořit židovské emigrační centrum v Praze. V průběhu několika let opustily zemi stovky tisíc Židů. Příkaz, který zastavil židovskou emigraci byl vydán až na podzim roku 1941. Jedním ze způsobů, jak získat pro Židy území, byl Eichmannův projekt Madagaskar. V plánu bylo evakuovat čtyři miliony Židů z Evropy na tento francouzský ostrov. Tento projekt byl ale pouze zastiňovací manévr a jelikož se nenašlo žádné reálné území, kam by bylo možno Židy evakuovat, následoval další krok, kterým byla fyzická likvidace.

Několik týdnů po napadení Sovětského svazu Hitlerem si Reinhard Heydrich pozval Eichmanna do Berlína. „Heydrich zahájil rozhovor s Eichmannem ‚krátkým proslovem o emigraci‘ a pak pravil: ‚Vůdce dal příkaz Židy fyzicky likvidovat.‘ Eichmannovi, jak sám řekl, v prvním momentě smysl jeho slov, která tak pečlivě vážil, vůbec nedocházel. Potom ale pochopil, oč jde, a neřekl nic, protože k tomu vlastně nic dodat nešlo. Na něco takového, na tak násilné řešení, nikdy sám prý ani nepomyslel. Všechno ho opustilo, radost z práce, jakákoli snaha a zájem. Nějak celý vyhasl.“¹⁵³

Jednou ho jeho nadřízený „Müller poslal na inspekci do západního Polska. Byl to tábor smrti v Kulmhofu. Zde se místo plynových komor používaly

---

¹⁵¹ ARENDOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 78.

¹⁵² PILÁTOVÁ, A. *O smrtelném nebezpečí banality zla a poslušnosti*. Práce, roč. 52, č. 43, s. 13.

¹⁵³ ARENDOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 113.

plynovací nákladní automobily. Židé byli nahnáni do velké místnosti, kde se svlékli, pak před dveře přijel nákladní vůz, kam museli Židé nastoupit a automobil odjel. „Nemohu říci, kolik Židů nastoupilo. Sotva jsem se podíval. Nemohl jsem... Ten křik a... bylo mi z toho nevolno.... Pak jsem jel za tím vozem a uviděl jsem dosud nejstrašnější obraz ve svém životě. Vůz najel k podlouhlé jámě, otevřeli zadní dveře a začali z něj vyhazovat mrtvoly, které padaly skoro jak živí lidé s vláčnými údy. Všechny je naházeli do jámy a pak jsem ještě viděl, jak nějaký civilista jim kleštěmi vytrhává zuby. A pak jsem to nevydržel a vypálil pryč. Skočil jsem do svého auta a mlčel jako zařezaný.... Měl jsem toho dost.... Víím už jen, že nějaký lékař v bílém plášti mi řekl, ať se podívám špehýrkou do nákladního auta, jak tam Židé ještě sedí. Odmítl jsem to. Musel jsem zmizet.“¹⁵⁴ Ovšem to nebylo to nejhorší, co Eichmann viděl. Další hrůzné věci viděl v Minsku nebo ve Lvově.

V roce 1941 měl Eichmann na starost svou první masovou deportaci z Německa a Protektorátu. Ovšem místo toho, aby transport poslal podle rozkazu do Rigy a do Minsku, kde měli být všichni okamžitě postříleni, poslal ho do Lodže, odkud žádné informace o přípravách k vyhlazování neměl. To byl zřejmě jediný případ, kdy se pokusil Židům zachránit život.

Podle Arendtové Eichmann pravděpodobně nikdy nikoho nezabil, ovšem když končila válka a „konečné řešení“ se odsouvalo do pozadí, zlobil se, že mu nadřízení házejí klacky pod nohy a brání mu „plnit úkoly“. Např. na jaře roku 1944 odjel Eichmann do Maďarska. V té době už věděl, že Němci prohráli válku. Přesto Eichmann rychle v Budapešti zorganizoval Židovskou radu k usnadnění deportací. I když byly vydány rozkazy k zastavení deportací, Eichmann v nich hodlal pokračovat. Když už nefungovaly železnice, zavedl Eichmann neslavný pochod smrti.

Arendtová Eichmanna spodobnila jako „génia průměrnosti“. „Eichmann neustále tvrdil, že pouze plnil rozkazy. Nebyl fanatik, jen upřímně nechápal, co je lítost. Nejenže nedokázal rozeznat dobro a zlo, ale trpěl také mimořádnou

---

¹⁵⁴ ARENDTOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 119.

neschopností vidět svět cizíma očima: zatímco jeho Židé umírali, Eichmann se dojímal tím, co pokládal za vlastní velkorysost. Snil o tom, jak vystěhovat Židy z celého světa na Madagaskar. I svůj proces vnímal jako sentimentální příležitost postěžovat si na životní „smůlu“.¹⁵⁵ Řešení svěřených úkolů se pro něj stalo nejspíše hlavně prostředkem úspěšného budování kariéry ve struktuře nacistického systému. „Jeho vinou byla poslušnost.“¹⁵⁶

„V jeho chování, jímž se rozešel se všemi dosud platnými pravidly, rozpoznala toho ‚nejnormálnějšího z normálních‘ – který ‚pouze‘ přestal žít svůj individuální, nezaměnitelný lidský život s jeho svobodou a z něj plynoucí odpovědností. S odstupem patnácti let od holocaustu, v průběhu jeruzalémského procesu, v něm uviděla muže, který ani po všech těch letech nechápal vůbec nic z toho, co udělal. Nebylo tudíž možné mu odpustit a nebylo také možné,“ píše Arendtová, „nalézt důvod, proč by měl žít mezi lidmi. Přesto ho Arendtová vylíčila tak, aby vynikly vlastnosti, které ho s ostatními lidmi propojily.“¹⁵⁷

2.3.4. Proces

Co se týče samotného únosu z Buenos Aires, tak Eichmann dávno tušil, že ho někdo sleduje. Když byl 11. května chycen, ihned věděl, že se jedná o Izraelce. V dotazu na svou totožnost odpověděl: „Ich bin Adolf Eichmann“. Druhý den po zatčení byl požádán o napsání prohlášení, že souhlasí s tím, aby byl souzen v Izraeli. „Já, níže podepsaný Adolf Eichmann, tímto o své svobodné vůli prohlašuji: jelikož nyní byla moje pravá identita odhalena, uvědomuji si jasně, že je zbytečné, abych se i nadále snažil unikat soudu. Tímto tedy vyjadřuji svoji připravenost odcestovat do Izraele a být tam souzen řádným soudem....
...vynasnažím se sepsat fakta o posledních letech svého veřejného působení v Německu bez jakéhokoli přikrašlování tak, aby budoucí generace měly před sebou pravdivý obraz. Toto prohlášení činím z vlastní svobodné vůle, a nikoli

---

¹⁵⁵ KOSATÍK, P. *Jaký byl a na co myslel Adolf Eichmann, vrah Židů*. Mladá fronta Dnes, 7. března 1996, roč. 7, č. 57, s. 19.

¹⁵⁶ PILÁTOVÁ, A. *O smrtelném nebezpečí banality zla a poslušnosti*. Práce, roč. 52, č. 43, s. 13.

¹⁵⁷ KOSATÍK, P. *Objevila „Eichmanna v nás“*. Mladá fronta Dnes, 14. října 2006, roč. 17, č. 240, s. D/7.

proto, že mi někdo něco slibuje, anebo naopak mi něčím vyhrožuje...“
Podepsán: „Adolf Eichmann, Buenos Aires, květen 1960.“¹⁵⁸

Eichmann byl ochotný spolupracovat s izraelskými orgány a to ze dvou důvodů. Tím prvním bylo, že už byl unavený neustálým skrýváním a anonymitou. Druhým důvodem bylo, že se od svého známého, který se vrátil z cesty do Německa, slyšel, že mladou generaci Němců zachvátil pocit viny. „...Proto jsem také nabídl hned na počátku vyšetřování v písemném vyjádření, že jsem ochoten se veřejně oběsit. Chtěl jsem tak ze své strany přispět, aby bylo snato břemeno viny z německé mládeže, vždyť tito mladí lidé koneckonců nenesou na těchto událostech a činech svých otců během poslední války žádnou vinu.“¹⁵⁹

Fakt, že se má soudní proces konat v Jeruzalémě, vyvolal diskusi mezi Arendtovou a Jaspersem. Jaspers soudil, že by měl být Eichmann vydán mezinárodnímu tribunálu. Měl pocit, že Izraelci nemají právo hovořit za všechny Židy a také se bál, že by mohl proces vyvolat novou vlnu antisemitismu, když by se izraelským nepřátelům podařilo udělat z Eichmanna mučedníka. Na to Arendtová reagovala tím, že i kdyby nemohl Izrael hovořit za všechny Židy, může hovořit minimálně oběti a navíc většina Židů, kteří holocaust přežili, nyní žije v Izraeli.

Adolf Eichmann byl obžalován celkem v patnácti bodech. Zejména během druhé světové války páchal zločiny proti židovskému národu, lidstvu a válečné zločiny. Zákon z roku 1950 o potrestání nacistů a kolaborantů uvádí, že každý, kdo spáchal některý z těchto zločinů bude potrestán smrtí. Ovšem Eichmann tvrdil, že ve všech těchto patnácti bodech se cítí nevinný. Plnil jenom Hitlerovy rozkazy, které měly ve Třetí říši „platnost zákona“. Jeho obhájcem byl dr. Servatius z Kolína nad Rýnem.

Při soudním procesu musely být ponechány stranou všechny otázky typu: „Jak se to mohlo stát?“ a „Proč se tak stalo?“, „Proč zrovna Židé?“, „Jak je

---

¹⁵⁸ ARENDOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 321.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 323.

možné, že Židé prostřednictvím představených svých obcí spolupracovali při své vlastní destrukci?¹⁶⁰ Souzeno nemělo být utrpení Židů, německý národ, antisemitismus apod., ale Adolf Eichmann a jeho činy.

Jeruzalémský soud měl se samotnou právní kvalifikací Eichmannových činů těžkosti. „Kategorie ‚zločiny proti lidskosti‘ nemohla nikdy úplně postihnout jednání člověka v byrokratické mašinérii, kde všechno spěje k vraždění a přitom jako by nikdo zdánlivě neměl za tyto činy bezprostřední odpovědnost.“¹⁶¹ Obžaloba při procesu s Eichmannem „nevycházela z toho, co Eichmann skutečně učinil, ale z toho, co Židé vytrpěli“, díky čemuž nebylo snadné stanovit podíl Eichmannovy osobní zodpovědnosti na spáchaných zločinech, ale i odhalení kořenů zla.¹⁶²

Během soudního líčení Eichmann před tribunálem prohlásil, že se po celý život snažil žít podle Kantova pojetí povinnosti. Namísto praktického rozumu jako zdroje zákonů a zákonitosti však Eichmann za tento zdroj vždy považoval Vůdcovu vůli. „...poslušnost znamená nejen poslouchat zákony, ale zároveň se ztotožnit s jejich zákonodárcem...“¹⁶³ Jakmile byl pověřen realizací „konečného řešení“, řekl si, že už podle Kantových principů žít nebude. Adolf Eichmann při procesu opravdu litoval své účasti na smrti statisíců nevinných, ale nikdy nepřestal litovat, že to v SS navzdory své píli nedotáhl na vysněnou hodnost Standartenführera.¹⁶⁴

Podstatné na přístupu Arendtové při soudním procesu byla snaha dohlédnout za dění v soudní síni, zjistit důvody, proč se proces odehrával tak, jak se odehrával. Všimla si také, že obžaloba v Jeruzalémě opomíjela některé dokumenty norimberského procesu, které dokazovaly, že Adolf Eichmann při

---

¹⁶⁰ ARENDOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 11.

¹⁶¹ PŘIBÁŇ, J. *Eichmann v Jeruzalémě*. Tvar, 1996, roč. 7, č. 7, s. 23.

¹⁶² RULF, J. *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o vině a konci výpravčího vlaku do ráje*. Reflex, roč. 7, č. 1, s. 49.

¹⁶³ PŘIBÁŇ, J. *Eichmann v Jeruzalémě*. Tvar, 1996, roč. 7, č. 7, s. 23. (původně citace z Eichmanna v Jeruzalémě)

¹⁶⁴ DUDEK, P. *Nezapomeňte na Honzika Kohnů odnaproti: Arendtová v Jeruzalémě*. Literární noviny, roč. 7, č. 7, s. 9.

uskutečňování „konečného řešení“ neměl takovou moc, jaká se mu všeobecně připisovala.

Proces s Adolfem Eichmannem, respektive právní stránka tohoto procesu, byla znehodnocena tím, že byla vřazována konkrétní kauza do širokých historických souvislostí. „Vždyť právě tato historie byla podle prokuratury ústředním tématem jeruzalémského procesu. Nikoli tento jednotlivec zde na lavici obžalovaných a sám nacistický režim, ale antisemitismus v celé historické perspektivě,“ píše Arendtová v kapitole *Dům spravedlnosti*.¹⁶⁵

Při procesu s Eichmannem byl problém v tom, že obžalovaný a jeho obhájce neměli tolik dokumentů, které by k obhajobě potřebovali. Na rozdíl od prokuratury, která předložila patnáct set písemností, dr. Servatius jich předložil pouze sto. Dále nebylo možno zajistit takový počet odborných asistentů, kteří by prošli neuvěřitelné množství dokumentů, ve kterých by se dalo najít něco, co by mohlo vypovědět ve prospěch obžalovaného. Eichmann si psal sice knihu, tzv. „memoáry“, ovšem až po skončení soudního jednání a před vynesením rozsudku. Soud mohl vzít v potaz pouze podrobnou výpověď, kterou Eichmann učinil před izraelským policejním vyšetřovatelem (německým Židem) a kterou poté doplňoval vlastními poznámkami.

Samotný Eichmannův výslech trval třicet tři a půl stání, od 20. června do 24. července. Na soudě také svědčilo dvacet mužů a žen, kteří vypovídali o vyhlazovacích táborech.

„Dne 11. prosince 1961, po čtyřech měsících přestávky, tři soudci poroty projednávající případ v Jeruzalémě opět svolali soud k vynesení rozsudku.“¹⁶⁶ Celkem v pěti stáních četli soudci 244 paragrafů rozsudku a v patnácti bodech obžaloby ho uznali vinným. Eichmann neustále tvrdil, že se těchto zločinů nedopustil, že on nevráždil, ale pouze k tomu „napomáhal“. Eichmann prý sám nikdy netrpěl nenávisí k Židům a nikdy nechtěl nikoho zabít.

---

¹⁶⁵ JANATA, M. *Hannah Arendtová: Zlo jako úřední výkon*. Český týdeník, 16. – 18. ledna 1996, roč. 2, č. 108, s. 15.

¹⁶⁶ VILLA, D. *The Cambridge Companion to Hannah Arendt*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 67. („On December 11, 1961, after a four-month recess, the three-judge panel hearing the case in Jerusalem reconvened to pronounce judgment.“)

Dne 15. prosince 1961 byl nad Eichmannem vynesena rozsudek smrti. Eichmann se ovšem proti tomuto rozsudku odvolal. Dne 29. května 1962 potvrdil odvolací soud rozsudek první instance. Tento odvolací soud navíc shledal, že Eichmann žádné rozkazy shora nedostával a tudíž byl sám sobě šéfem, sám vydával rozkazy týkající se židovských záležitostí. „... myšlenka konečného řešení by nikdy nenabyla tak pekelných forem, podoby sdírané kůže a mučených těl milionů Židů, nebýt fanatické horlivosti a nenasytné krvežíznivosti odvolatele a jeho kompliců“.¹⁶⁷ Téhož dne poslal Eichmann izraelskému prezidentovi žádost o milost, která byla o dva dny později zamítnuta.

Když už měl Eichmann oprátku na krku, provolával slávu Německu, Rakousku a Argentině a dodal: „Nikdy na ně nezapomenu.“ Byl to slib, který měl být patetickým poselstvím. Vyjádřil se také, že nevěří ani v osobního Boha, ani v posmrtný život. Jak již bylo řečeno výše, Eichmann miloval fráze. Ovšem právě fráze ho zradily před koncem jeho života. V případech, kdy totiž nebylo možno použít žádnou z nich, cítil se bezmocný, jako např. v okamžiku, kdy měl pronést řeč pod šibenicí. A tak použil klišé, která se používají při proslovech na pohřbu. „Jako by v těchto posledních minutách Eichmann sám shrnul výsledek dlouhé lekce, jíž se nám dostalo o lidské zlobě, o úděsné banalitě zla, před níž slova selhávají a na níž myšlenky ztroskotávají.“¹⁶⁸ Existence tohoto jevu však není důkazem, že prvotní zlo je součástí lidské přirozenosti, a teda ani obžalobou lidstva.

Oběšen byl 31. května 1962 a jeho popel byl rozmetán do Středoziemního moře. Informace o tom, že byl nad Eichmannem vykonán rozsudek, s sebou přinesla řadu protestů, a to zejména od vlivných osobností. Velmi často se objevoval argument, že trest smrti za tyto monstrózní zločiny se mívá cílem. Např. Martin Buber popravu nazval „omylem historických rozměrů“.

Ústředním problémem při procesu s Eichmannem (a také problémem všech moderních právních systémů) byl předpoklad, že aby byl spáchán zločin, musí

---

¹⁶⁷ ARENDTOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 332.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 336.

být úmysl něco zlého či špatného udělat. Kde tento úmysl chybí (Eichmann nebyl schopný rozlišovat co je dobré a co zlé), nebyl spáchán zločin. Eichmann se stal nástrojem pro uskutečňování vyvražďování. „A protože jste podporoval a aktivně prováděl politiku, která nechtěla sdílet Zemi s židovským národem a dalšími národními společenstvími, jako byste vy a vaši nadřízení měli právo rozhodovat o tom, kdo Zemi obývat smí a kdo ne, nelze očekávat od nikoho, to jest od žádného příslušníka lidského rodu, že si bude přát obývat Zemi společně s vámi. To je ten důvod, ten jediný důvod, proč musíte být odsouzen k smrti.“¹⁶⁹

2.3.5. Banalita zla

Zpráva o banalitě zla – to je podtitul knihy *Eichmann v Jeruzalémě*. K tomuto názvu ji podnítila formulace „fenomén povrchnosti“ jako možnost zla, kterou analyzoval její manžel Heinrich Blücher.

„Se vznikem člověka bez svědomí, člověka-páky a člověka kariéry, přichází na svět i nový druh zločinu. Arendtová jej pojmenovala jako ‚banální zlo‘ (tedy zlo obecné, všední, a přeneseně otřepané či bezvýznamné).“¹⁷⁰

Pojmem, „banalita zla“, začalo studium problematiky, kterému se věnovala až do smrti a jehož cílem bylo zjistit, jak a čím je v nás spojena schopnost myslet se schopností odlišit dobro od zla. Díky této vlastnosti jsme totiž odolní proti zlu ve chvílích, kdy totalitní systém přináší morální zhroucení.¹⁷¹ Pojem „banalita zla“ zavedla Arendtová v souvislosti s významem úmyslnosti podílení se na páčání zlých skutků. Tím, že toto slovo „banalita“ užila v souvislosti s nacisty vyhlášenou a napůl uskutečněnou genocidou, si vysloužila nemalou řadu protivníků.¹⁷² „Hlavní je, že toto zlo, ne zlo samo o sobě, je banální.“¹⁷³

---

¹⁶⁹ ARENDTOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 370.

¹⁷⁰ JANDEROVÁ, D. *Reportáž, která v 60. letech nadělala hodně zlé krve*. Český týdeník, 16. – 18. ledna 1996, roč. 2, č. 108, s. 15.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² DUDEK, P. *Nezapomeňte na Honzika Kohnů odnaproti: Arendtová v Jeruzalémě*. Literární noviny, roč. 7, č. 7, s. 9.

¹⁷³ VILLA, D. *The Cambridge Companion to Hannah Arendt*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 75. („The point is that *this* evil, not evil per se, is banal.“)

Banal (francouzsky) znamenalo původně vrchnostenský či vrchnosti daný k obecnému používání. To znamená, že každá instituce, která byla vytvořena novodobou vrchností a byla dána k obecnému užítku, byla banální, jelikož nedokázala rozpoznat, zda pracovala k užítku, či konala zlo.¹⁷⁴

„Když jsem před několika lety psala reportáž o procesu s Eichmannem v Jeruzalémě, hovořila jsem o ‚banalitě zla‘ a nemínila jsem tím žádnou teorii nebo nauku, nýbrž něco zcela konkrétního – fenomén zločinů spáchaných v obrovském rozsahu, které nebylo možné dopodrobna objasnit na základě špatnosti, patologičnosti či ideologického přesvědčení jednajícího, jehož snad jen jedinou osobní zvláštností byla mimořádná povrchnost.“¹⁷⁵

„Zdůrazněním banality v Eichmannově chování přesně vystihla podstatný rys krize moderního světa. Obraz Byrokrata, respektive Technokrata – člověka bez soudnosti, bez schopnosti rozlišovat dobré a zlé, lhostejného ke svému okolí – si Arendtová nevymyslela. Je skutečný a zplodila ho masová společnost.“¹⁷⁶

Hannah Arendtová se ve své přednášce *Myšlení a úvahy o morálce* ptá: „Je možné páchat zlo – nikoli v důsledku opomenutí, nýbrž jako aktivní účast na zločinu -, neexistují-li nejen ‚základní motivy‘ (jak o nich hovoří zákon), nýbrž vůbec jakékoli motivy, totiž cokoli, co podněcuje zájem nebo vůli? Není špatnost, ať ji definujeme jakkoli, tedy to, že je někdo ‚odhodlán projevít se jako zločinec‘, nezbytnou podmínkou páchání zla?“¹⁷⁷ Arendtová se ptá, zda nám může činnost myšlení bránit v páchání zla nebo přesněji řečeno bránit účasti na typu zločinu, který byl typický pro totalitní režimy?¹⁷⁸

„Banalita zla“ týkající se Eichmannova případu spočívala v tom, že Eichmann nebyl žádný démon a nelišil se příliš od ostatních lidí tím, že by měl sklon či tajemné nadání pro zvrácené zločiny. Ovšem to, že se vzdaloval skutečnosti a nepřítomnost myšlení způsobilo zkázu obrovského rozsahu, dokonce větší, než všechny instinkty ke zlu, které v sobě člověk má,

¹⁷⁴ KRUMPHANZL, R. *Vrazi od psacího stolu*. Respekt, 4. – 10. března 1996, roč. 7, č. 10, s. 17.

¹⁷⁵ ARENDOVÁ, H. *Myšlení a úvahy o morálce: přednáška*. Reflexe, 1998, č. 19, s. 1.

¹⁷⁶ KRUMPHANZL, R. *Vrazi od psacího stolu*. Respekt, 4. – 10. března 1996, roč. 7, č. 10, s. 17.

¹⁷⁷ ARENDOVÁ, H. *Myšlení a úvahy o morálce: přednáška*. Reflexe, 1998, č. 19, s. 2.

¹⁷⁸ NOVÁK, J. *Hannah Arendtová: Responsibility and Judgment*. Reflexe, 2009, č. 36, s. 135.

dohromady.¹⁷⁹ Množství hrůz a zločinů, které mají na svědomí nacismus a komunismus, povzbuzovalo ještě mínění, že tyto zločiny jsou díly sadistů, krvežíznivců, s nimiž civilizovaná společnost nemá nic společného. Ovšem na Adolfovi Eichmannovi Hannah Arendtová ukázala, že právě ty nejhorší zločiny nejsou vedeny jakoukoli pohnutkou (tedy ani ideovou).¹⁸⁰ Banální zločinnost v Eichmannově podání byla možná jenom tam, kde se prosadila totalitní deformace politiky, která nebyla dosud známá, a která představuje centrální politickou zkušenost Evropy 20. století a největší ohrožení rodící se globální civilizace.¹⁸¹

„Zlo nacistické a komunistické totality je neuchopitelně ‚tradiční‘ optikou. Kategorie dosavadního antisemitismu selhávají před zcela novou skutečností ‚racionálně‘ zprovozněného vyvražďování. Smrt druhých ztratila v podmínkách masové společnosti osobní dimenzi. Stala se součástí administrativní mašinérie. Zlo se vyvíjelo z přediva osobních vin, z tkáně společenských příčin a důsledků a stalo se bezhlučnou, anonymní pružinou totalitní moci. Démonizace tohoto zla vede k míjení se s jeho základními rysy.“¹⁸²

Zkušenost s „banálním“ zlem totalitních režimů, která byla u Hannah Arendtové jak osobní, tak myslitelská, už nikdy nepřestala její filosofii utvářet a podněcovat.¹⁸³

2.3.6. Vina a odpovědnost

Hannah Arendtová se motivu viny a otázce odpovědnosti věnuje jak na základě zkušenosti z procesu s Adolfem Eichmannem, tak i na rovině teoretické a to v knize *The Human Condition (Vita activa)* z roku 1958, kde se věnuje analýze jednání. „... k jednání vždy patří nezamýšlené důsledky, jednání se nikdy nevyčerpá v jednom jediném izolovaném činu. A proto je také problematická

¹⁷⁹ JANDOUREK, J. *Zpráva o banalitě zla*. Český týdeník, roč. 1, č. 103, s. 18.

¹⁸⁰ KOSATÍK, P. *Objevila „Eichmanna v nás“*. Mladá fronta Dnes, 14. října 2006, roč. 17, č. 240, s. D/7.

¹⁸¹ ARENDTOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 402.

¹⁸² JANATA, M. *Hannah Arendtová: Zlo jako úřední výkon*. Český týdeník, 16. – 18. ledna 1996, roč. 2, č. 108, s. 15.

¹⁸³ NOVÁK, J. *Hannah Arendtová: Responsibility and Judgment*. Reflexe, 2009, č. 36, s. 133.

představa plné odpovědnosti za to, co jsem nějakým svým původním činem uvedl do pohybu.¹⁸⁴

Téma viny a odpovědnosti je u Hannah Arendtové spojené zejména s otázkou podílu na zločinech páchaných totalitními režimy. Významný je při těchto úvahách text *Personal Responsibility under Dictatorship* z roku 1964. Arendtová se zde ptá, nakolik mají odpovědnost za zločiny totalitarismu i ti, kteří nebyli přímo strůjci těchto zločinů, ale i ti, kteří se na nich podíleli tím, že poslušně vykonávali přidělené funkce či poslouchali příkazy nadřízených. Nikdo tedy není jen pověstným „kolečkem ve stroji“, nýbrž nese svůj díl spoluodpovědnosti a viny za společnou akci.

Stejně jako v Eichmannovi v Jeruzalémě se Arendtová zabývá otázkou viny na uskutečnění tzv. „konečného řešení“ také v esejích *Deputy: Guilt by Silence* a *Auschwitz on Trial*. První uvedená esej se zabývá již zmíněnou divadelní hrou *Náměstek* od Rolfa Hochhutha, která reaguje na „mlčení“ papeže Pia XII. během války, a tudíž jeho vinou. Druhá zmíněná esej reaguje soudní proces s osvětimskými zločinci z let 1963-1965, který se konal ve Frankfurtu. Arendtová se zde soustředí na postoj německé veřejnosti k procesu a na obtíže, které představovalo z hlediska právních kategorií souzení právě těchto zločinců.¹⁸⁵

Při zprostředkování Eichmannova procesu čtenářům se Hannah Arendtová záměrně vyhýbá formulacím, jako je „kolektivní vina Němců“ či „kolektivní nevina Židů“ a právě naopak, zdůrazňuje nutnost posuzování individuální morální odpovědnosti.¹⁸⁶ Vždy se stavěla proti myšlence kolektivní viny a proti jakémukoliv pokusu vyškrtnout celý německý národ z budoucnosti Evropy.

---

¹⁸⁴ NOVÁK, J. *Hannah Arendtová: Responsibility and Judgment*. Reflexe, 2009, č. 36, s. 139.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 140.

¹⁸⁶ DUDEK, P. *Nezapomeňte na Honzika Kohnů odnaproti: Arendtová v Jeruzalémě*. Literární noviny, roč. 7, č. 7, s. 9.

ZÁVĚR

Hannah Arendtová se problematice zla věnovala téměř celý svůj život. Diplomová práce ukazuje, že jako německá Židovka se s antisemitismem setkala poprvé v dětství, kdy se jí děti posmívaly skrze její vzhled. Ovšem obě světové války už donutily Hannah i její matku před antisemitismem utéct. V případě první světové války se jednalo pouze o několik týdnů, kdy se následně mohly bezpečně vrátit domů. Za druhé světové války už ale emigrovaly přes Prahu a Ženevu do Paříže. Zde byla internována v táboře Gursu a po propuštění se se svým druhým manželem rozhodli pro emigraci do Spojených států amerických. Zde pracovala pro sionistické organizace, přednášela na vysokých školách a přispívala do německo-židovských novin *Aufbau*. Hannah Arendtová neustále pociťovala potřebu pomáhat uprchlíkům a lidem pronásledovaným totalitními režimy.

Diplomová práce dále představuje nejvýznamnější díla Hannah Arendtové spojená s touto tematikou. Ukázali jsme, že psaním spisu o Rahel Varnhagenové psala Arendtová jakousi autobiografií. Jako druhé dílo jsme zmínili *Původ totalitarismu*, které napsala již ve Spojených státech amerických. Zde jsme se zaměřili zejména na její analýzu totalitarismu. Podle Arendtové se totalitní formy vlády od ostatních liší zejména užitím teroru proti nevinným lidem a zřízením koncentračních a vyhlazovacích táborů. Ovšem největší diskusi vyvolalo dílo *Eichmann v Jeruzalémě*. Arendtová zde totiž ostře kritizovala členy židovských rad, které obvinila ze spolupráce s nacisty. Naproti tomu Eichmanna vylíčila jako někoho, kdo nebyl démonem nebo monstrem, ale zcela obyčejným člověkem. Sama si za to vysloužila obvinění, že jako Židovka nenávidí svůj vlastní národ.

Hannah Arendtová, která odmítala být označována za filosofku, byla významnou politickou myslitelkou 20. století.

BIBLIOGRAFIE

PRIMÁRNÍ LITERATURA:

ARENDTOVÁ, H. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 80-204-0549-6

ARENDTOVÁ, H. *Původ totalitarismu*. Praha: Oikoymenh, 1996. ISBN 80-86005-13-5.

ARENDTOVÁ, H. *Vita activa*. Praha: Oikoymenh, 2007. ISBN 978-80-7298-185-4.

ARENDTOVÁ, H. *Mezi minulostí a budoucností: osm cvičení v politickém myšlení*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2002. ISBN 80-85959-92-5.

ARENDTOVÁ, H. *Myšlení a úvahy o morálce: přednáška*. Reflexe, 1998, č. 19. ISSN 0862-6901.

VILLA, D. *The Cambridge Companion to Hannah Arendt*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. ISBN 0-521-64571-9.

ETTINGEROVÁ, E. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1167-6.

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA:

YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová. Z lásky k svetu 1. diel*. Bratislava: Agora, c2004-2005. ISBN 80-968686-6-7.

YOUNG-BRUEHLOVÁ, E. *Hannah Arendtová. Z lásky k svetu 2. diel.* Bratislava: Agora, c2004-2005. ISBN 80-968686-9-1.

BERNSTEIN, R. *Radical Evil: A Philosophical Interrogation.* Cambridge: Polity Press, 2002. ISBN 0-7456-2953-9.

DUDEK, P. *Nezapomeňte na Honzíka Kohnů odnaproti: Arendtová v Jeruzalémě.* Literární noviny, 1996, roč. 7, č. 7. ISSN 1210-0021.

NOVÁK, J. *Hannah Arendtová: Responsibility and Judgment.* Reflexe, 2009, č. 36. ISSN 0862-6901.

KOSATÍK, P. *Objevila „Eichmanna v nás“.* Mladá fronta Dnes, 14. října 2006, roč. 17, č. 240. ISSN 1210-1168.

JANATA, M. *Hannah Arendtová: Zlo jako úřední výkon.* Český týdeník, 16. – 18. ledna 1996, roč. 2, č. 108. ISSN 1211-0302.

KRUMPHANZL, R. *Vrazi od psacího stolu.* Respekt, 4. – 10. března 1996, roč. 7, č. 10. ISSN 0862-6545.

JANDOUREK, J. *Zpráva o banalitě zla.* Český týdeník, 1995, roč. 1, č. 103. ISSN 1211-0302.

JANDEROVÁ, D. *Reportáž, která v 60. letech nadělala hodně zlé krve.* Český týdeník, 16. – 18. ledna 1996, roč. 2, č. 108. ISSN 1211-0302.

PŘIBÁŇ, J. *Eichmann v Jeruzalémě.* Tvar, 1996, roč. 7, č. 7. ISSN 0862-657X.

RULF, J. *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o vině a konci výpravčího vlaku do ráje*. Reflex, 1995, roč. 7, č. 1. ISSN 0862-6634.

KOSATÍK, P. *Jaký byl a na co myslel Adolf Eichmann, vrah Židů*. Mladá fronta Dnes, 7. března 1996, roč. 7, č. 57. ISSN 1210-1168.

PILÁTOVÁ, A. *O smrtelném nebezpečí banality zla a poslušnosti*. Práce, 1996, roč. 52, č. 43. ISSN 0231-6374.